

Keszeg Vilmos

A mesefordító és -gyűjtő Asztalos Lajos.

Interjú

Asztalos Lajos 1936. január 31-én született Párizsban. Kolozsvárt tanult és dolgozott. Több újlatin nyelvet sajátított el, s e nyelvek ismeretében népköltészetet és szépirodalmat ültetett át. Az 1970–1980-as években katalaszegi falvakban gyűjtött népmeséket.

Az alábbi beszélgetésre 2014. december 4-én került sor, a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, a néprajz szakos hallgatók jelenlétében. Beszélget: Asztalos Lajos [A.L.], Keszeg Vilmos [K.V.], Czégényi Dóra [Cz.D.].

[K. V.]: – *Nagy tisztelettel köszöntöm meghívottunkat, ugyanakkor köszöntöm a kedves diákokat is, akik eljöttek a beszélgetésre. A meghívottunk Asztalos Lajos, helytörténész, nyelvűvelő, műemlékvédő, műfordító. Ön minek érzi magát?*

[A. L.]: – *Mindegyiknek. A közíró, az kimaradt.*

[K. V.]: – *Ezek mind összeférnek.*

[A. L.]: – *Igen, össze lehet gereblyélni őket.*

[K. V.]: – *Amikor az élettörténetét olvastam, akkor láttam azt, hogy Párizsban született. Egy másik forrásból azt is tudom, hogy 1936 karácsonyát már Kolozsvárt töltötte. Kolozsvári a családja?*

[A. L.]: – *Teljesen.*

[K. V.]: – *Ez a párizsi kitérő...*

[A. L.]: – *Az első világháború után, miután apám hazajött a katonaságból, férfiszabó segédekből társaival létrehoztak egy férfiszabó szövetkezetet, nyilván magyarok voltak mind. A társaságban komoly művelődési élet folyt, egyetemi tanárokat hívtak meg előadni stb. Egyik társuk például megtanult jól eszperantóul, eszperantó előadásokat tartott. Apám is megtanult, japánokkal levelezett 1921-ben. 1922 végén, 1923 legelején össze-*

különbözött a menyasszonyával. Akkoriban apámnak egy Ölmacher nevű budapesti zsidó szabó volt a barátja, nagyon jó barátja, aki a kommün bukása után idemenekült, és azt mondta, te Lajos, gyere, próbáljunk szerencsét, s menjünk el. Először Londonba próbáltak menni, de az angol konzul azt mondta, uraim, szabókra nincs szükség Londonban. Aztán ugyancsak apám barátjának az az ötlete támadt, hogy hát miért akarunk mi Londonba menni, amikor Párizs a világdivat fővárosa, menjünk oda. Elmentek a francia konzulhoz, és az azt mondta, hogy uraim, nem állok útjukba, tessék parancsolni, menjenek oda. S akkor apám, 1923 koratavasán, márciusban már Párizsban volt, és úgy látszik, hogy nem volt éppen utolsó szabó, mert mindjárt a Champs-Élysées-n egy divatszalonban kapott állást. Ezek a szalonok körülbelül tizennégy-tizenöt alkalmazottal dolgoztak.

Anyám dési volt, és ott nemcsak varrást, hanem szabászatot is tanult. Ami egy fokkal magasabb, mint az egyszerű varrónő. Úgy látszik, nagyon vonzotta az erdélyi magyarokat a párizsi szabóság, mert 1926 tavaszán kiment a húga is egy dési magyar családdal, és 1927-ben levelet írtak anyámnak, hogy Ilonka, gyere, mert nézd, milyen jó itt. Akkor anyám is elment, és tényleg nem volt rossz, mert ő is rögtön jó állást kapott egy párizsi divatszalonban.

Mindketten Párizsban voltak tehát, mindketten jól kerestek. A magyarok összejártak. A felvidékiek, délvidékiek és főleg erdélyiek. Az anyaországiak nem. A szüleim persze összeismerkedtek. Még 1927-ben. És 1928 tavaszán össze is házasodtak. 1929-ben kitört a válság. Olyan „rosszul” ment a dolguk, hogy hol a tengerpartra, hol az Alpokba mentek nyaralni. Miközben a szegény francia munkások százezreit dobták ki a gépkocsi gyárakból, a szövödékből meg mindenünnen. Ők meg élték a maguk..., hogy úgy mondjam, magyar életüket, együtt jártak, nagy társaságban, fürödni. Utólag tudtam meg, valamikor a nyolcvanas évek elején, egy párizsi útikalauzból, hogy a magyar munkások, akik ott voltak Párizsban, meghonosították, hogy hétvégén a Párizs melletti Marne¹ partján fürödjenek. S a helybeliek, amint apám mondta, rettentően megütköztek, hogy mi az, hogy fürdőruhára vetkőznek, s meztelenül illegnek, billegnek. De a végén ők is megszokták, rászoktak a fürdőzésre... Közben apám kivitte Párizsba a húgát, hogy varrni taníttassa, de neki nem állt a feje az ilyesmire. Haza-

¹ A Szajna jobb parti mellékfolyója, Párizsnál torkoll a Szajnába.

jött. Közben apám bátyja jól befutott zöldség- és gyümölcs-nagykereskedő lett. Például elment Vranceába, s tavasszal lábon megvásárolt itt egy hektár szőlőt, ott egy hektár szilvát, s ősszel csak értesítették, hogy Asztalos úr, jöjjön, mert itt egy vagon szőlő, egy vagon alma, meg mit tudom én, mi. S olyan jól ment a dolga az öregnek, hogy a Holdvilág utcában két házat is vásárolt maguknak. A nagynéném azzal főzte a nagymama fejét, hogy jaj, Lajos olyan sovány, meg fog halni, haza kell hozni Párizsból, elképesztő város, nem lehet élni abban a nagy zajban, zshivajban, abban a forgalomban. És megfőzte a nagybátyámat, hogy hívd haza Lajost, hogy társuljon veled, s legyen ő is kereskedő. Apámtól mindez távol állt, a kereskedéssel az élen. De a végén mégis, hát így, hogy úgy, s akkor apám azt mondta, na jó, hazajövök. Persze anyám nem akart, mert azt mondta, hogy 1933-ban, amikor a nagy válság volt, hazajött látogatóba, s amikor Pesten azt a sok mezítlábas koldust látta a nem tudom, melyik pályaudvaron, a Nyugatin vagy a Keletin, s látta, mi van Désen is, hát azt mondta, hogy ide [...] többet nem fog jönni. Apám megelőzte, hogy úgy mondjam, elébe vágott, és 1936 nyarán, nyár vége felé szépen hazajött. Október vége felé anyám is hazajött, pedig egyáltalán nem akaródzott. Apámnak még román állampolgársága se volt, mert amikor 1923-ban elment, még nem volt meg a nagy egységes nemzetállam. Nem is akarták megadni neki a román állampolgárságot. Arra gondoltak, hogy váltsanak ki iparendélyt. De szó sem lehetett róla, magyaroknak iparendély? – az nem létezik. Na, hát akkor varrjon feketén, mondták anyámnak. Futótűzként terjedt el a híre, hogy Párizs, hogy varrónő, hogy szabó. És addig dolgoztak, amíg bejöttek a magyarok. Anyám volt a vállalkozóbb szellemű, ő rögtön levizsgázott és megkapta az iparendélyt.

[K. V.]: – *Testvére?*

[A. L.]: – Nem. Nem volt testvérem, sajnos nem.

[K. V.]: – *Kolozsvárt melyik iskolába járt?*

[A. L.]: – A Király utcában a 22. szám alatt az úgynevezett Református Kollégiumi Népiskola volt. Ott jártam az első két elemi, 1942–1943-ban, 1943–1944-ben. 1944-ben, amikor a németek megszállták Magyarországot, bezárták az iskolákat, s kezdődött a leghosszabb szünidő, ami valaha is volt itt nálunk Kolozsvárt. Bár a magyar hatóság ígérte, hogy szeptemberben megnyitják az iskolákat. Hát abból nem lett semmi. Közben a harcok itt folytak Tordánál, decemberben bejöttek az oroszok, és december elején megnyílt az iskola, s ugyanott folytattam tovább a harmadik elemi.

1945 tavaszán kiürítették az iskolát. Még jöttek haza a harctérről nemcsak a szovjet, hanem a román csapatok is, és nagyon sok tífuszos, kiütéses tífuszos volt közöttük, s azt a Béldi-házat, az iskolát, a 22. szám alatt kiürítették és berendezték katonakórháznak. Akkor átkerültünk a Kollégium épületébe, abba, amit most a Şincai bitorol a Petőfi utca végén, és miután befejeztem a negyedik elemit, folytattam a Református Kollégiumban. Két évig, aztán jött az államosítás, ettől a 2-es számú állami magyar fiúliceumban. Nem is akartak felvenni nyolcadikba, azt mondták, hogy a szüleim kizsákmányolók. Legfeljebb saját magukat zsákmányolták ki, ha jól tudom, olyan adót sóztak a nyakukba, hogy alig tudtak még szuszogni is, és ez így ment egészen 1952 nyaráig.

Az iskolában nagyon megszerettem, és addig szerettem a vegytant, amíg megtudtam, hogy a Kollégium alagsorában van egy repülőmodellező-kör, és akkor egyből belezúgtam [nevet] a repülőmodellezésbe és a repülésbe. 1952 nyarán a repülővitorlázó iskolába is kikerültem, a vizsgán levizsgáztam. Minden talált, bár a szüleim nem nagyon akartak beleegyezni, mert 18 év alatt szülői beleegyezés volt szükséges. A végén, nagy rábeszéléssel beleegyeztek. De nem tartott sokáig. A vitorlázó iskolában a vezetők mind románok voltak, regáti parancsnokkal, és kétszer vasárnap reggel, mert vasárnap nem volt repülés, az egyik barátommal hazajöttem, és hétfőn reggel, amikor visszamentünk, elkapott, és az A vizsgáig épp-hogy eljutottam. De már nem tudtam vizsgázni. Azt mondta, hogy menjünk csak haza, nem nekünk való ez a hely. Nem voltunk hajlandók az oktatóknak a repülőjét huzigálni vasárnap, gondoltuk, hazajövünk pihenni.

A gimnázium X. osztályában ekkoriban egy olyan társaság verődött össze, amelyikben mi voltunk a legszerényebbek, mert csak egyszerű szabóivadékok voltunk. Én, s még egy-kettő ilyen. Mások értelmiségi gyerekek főleg. Már azelőtt egy-két évvel összehoztunk egy cserkészcsapatot. Persze a cserkészés tiltva volt. Nagy pofoncsapás volt nekünk, hogy amikor a pionír társaságot kezdték szervezni, a volt kizsákmányolók ivadékait nem vették fel, szóba se álltak velünk. 1951 végén, 1952 elején létrejött egy olyan társaság, amelyiknek IKESZ volt a neve, Illegális Kommunista Ellenés Szervezet. Hát mit ad isten, engem is bevettek a társaságba, mert volt két gumibetűkészletem. Odaadtam a két készletet, röpcédulát akartunk nyomtatni. S ott, hogy úgy mondjam, a mostani gyerekeknek hihetetlennek tűnik, megbeszéléseket tartottunk, ahol elhatároztuk, hogy a Dónát úton fogjuk kiszórni a röpcédulákat. Papírt vásároltunk. WC-pa-

pírt, minden cédulának mindkét oldalára nyomtuk a szöveget. Az egyikre magyarul, mivel demokraták voltunk, a másik oldalára románul, a mi román tudásunk szerint. Elég meredek szöveg volt, megmondom őszintén. 1990 után Pesten, a magyar barátaim kérdezték, hogyhogy nem lóttek agyon titeket? Rákosiék az ilyeneket mind agyonverték. Ez volt a szövege: „Emberek, harcoljatok a vörös kutyák uralma ellen, elhurcolják fiaitokat, szétzúzzák családi életeteket”. Hát ez nagyjából így is volt, a szomszédból is, ahol mi laktunk, onnét is, egymás után vitték el az embereket. Éjszaka jöttek, mert mit tudom én, egyikről kiderült, hogy nyilas volt, a másik meg másik pártban volt. Főleg magyarok. Mert románokkal nem voltam ilyen kapcsolatban. Elég az hozzá, hogy a röpcédulák megszülettek...

[K. V.]: – *Hány példányban?*

[A. L.]: – Kétezerben. Május elsejére virradólag a nagy repülő tévékénységem miatt ebben nem vettem részt. Akkor nem kaptak el. Mind vártuk, hogy na most csapnak le, most csapnak le, de semmi. Augusztus vége felé, éppen augusztus 23-a előtt jöttek, s akkor tartóztattak le. Kiderült, hogy az egyik társunk, hogy is mondjam, önszorgalmából ki akart nyomtatni még egy adag röpcédulát, hogy ő megy Vaskóhra², a Szigethegységbe egy rokonához, és menet közben a vonatról kiszórja a röpcédulákat. Ezt a fiút pedig, osztálytársunkat, az egyik unokatestvére meglátta, mit művel a pincében, és szólt az apjának. Az apja már ült kilenc hónapot a Siguranța fogságában a háború után, mert feljelentették, hogy nyilas volt vagy efféle. Közben nem volt igaz. Az a munkaszolgálatból hazatért zsidó ember jelentette fel, nem tudom, miért, elég az hozzá, hogy kilenc hónapot volt a fogdában. S mikor meghallotta, hogy Endre röpcédulákat nyom a pincében, megijedt. És szólt neki, hogy te, kéne tenni valamit, értesítsük a szülőket, nehogy valami hülyeséget kövessenek el ezek a kölykök, nehogy bezárják őket. Az egyik veje börtönőr volt. Hogyne, apu, mondta, elintézek mindent, nem lesz semmi bántódásuk. Két nap múlva felgöngyöltették a társaságot, úgy, hogy egyszer elvitték a barátunkat, tudták, hogy kik a közvetlen barátai, ott elmondott vagy ötöt, abból az ötből még vagy hányat, és így körülbelül három nap alatt az egészet felgöngyöltették. Még volt egy-kettő, aki épp nem volt Kolozsvárt, azokat később, augusztus végén, szeptember elején... Na, akkor a belügyiseknek a vendégszeretétét

---

² Vașcău, Bihar megye

élveztük a Majális utca 23. szám alatt, a mostani Gyermekpalota nevű intézmény alagsorában. Kihallgattak mindenkit, összeállították a kihallgatási jegyzőkönyveket, október közepe táján átvittek a gyűjtőfogházba, a törvényszék mellé, és szétszítottak mindenkit külön-külön, mint ahogy a szekun is volt, külön cellába, hogy egymással ne tudjunk összebeszélni, hogy nehogymegint összeesküdjünk. 1953 tavaszán, miután Sztálin elvtárs „elhunyt”, jött a Váradí Katonai Törvényszék, és elítélte az egész társaságot. Háromtól nyolc évig terjedő börtönbüntetést kaptunk, méghozzá nagyon enyhét, azt mondták, hogy nevelő börtön. Románul *închisoare corecțională*. S mert páran kiskorúak voltunk, minket nyolcunkat elvittek Szamosújvárra.³ Akik épp, hogy átléptek a nagykorúságba, betöltötték a 18-at, azokat a Duna-csatornához vitték. A lányokat, mert volt három lány is, Ploiești mellé, a misleai⁴ női börtönbe. Na hát ott dolgoztunk persze, mese nélkül dolgozni kellett. 1954. január elsejétől leállították a börtönmunkát. Mert a nyugatiak szerint a politikai foglyokat kényszermunkára fogják és kizsákmányolják, és 1954 januárjától beszüntették. Közben már 1953-ban felszámolták a Duna-csatornát, hoztak Szamosújvárra is vagy 600–650 foglyot, és 1954. augusztus végén már volt egy ereszd meg. Sztálin elvtárs elpatkolt, és akkor már lehetett engedményeket tenni.

Közben nekünk nagy szerencsénk volt, megmondom őszintén, lehet, hogy amúgy is kijöttünk volna, de valószínűleg ez is hozzájárult, hogy volt egy osztálytársunk, Palocsay Zsigmond, nem tudom, hallották-e a nevét, költő lett belőle. Az édesapja, Rudi bácsi⁵ a Mezőgazdasági Akadémián dolgozott, és nagyon jó kertész, virágnemesítő volt, annyira, hogy 1953-ban a lipcsei kiállításon, minden évben rendeztek egy nagy kiállítást, s ott nagydíjat nyert. Mikor hazajött, Bukarestbe vitték, és Gheorghiu-Dej megkérdezte, na, nincs valami panasza, gondja. Elmondta, hogyne, ott van a fiam, be van zárva, politikai fogoly. Na, azt mondja, kiengedjük. Hát igen, de nem egyedül van. Hát hányan vannak? Hát 18-an. Azt mondja, na nem. 4-5-öt kiengedünk. Az öreg nagyon derék ember volt, azt mondta, hát akkor hagyjuk. Vagy-vagy. Ritka gerinces ember volt. 1954 nyarán, a következő lipcsei kiállításon megint nagydíjat nyert. Megint nagy fogadást

³ Gherla, Kolozs megye

⁴ Mislea, Prahova megye

⁵ Palocsay Rudolf (1900–1978) kertész, biológus, a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola adjunktusa.

tartottak Bukarestben, és megint szóba került Gheorghiu-Dej.⁶ Ismét kérdezte, hányan vannak? 33-an. [nevetés] 1952-ben csak 18-unkat tartoztatnak le, és akkor nem tudom, milyen meggondolásból, 17-en kimaradtak. Na, most ezeknek, szegényeknek utólag, amikor összetalálkoztunk velük, 1953 novemberében csak nyílt a cellaajtó Szamosújváron, vasárnap volt, és sétálnak be a társaink, még vagy 3-4-en. Hát veletek mi van? És akkor elmondták, hogy június 2-án tartoztatták le őket, de keveset kaptak, a miénkhez viszonyítva a legnagyobb ítélet másfél év volt vagy egy év. Rögtön amnesziát kaptak, ketten voltak a röpcézésben, azok két és fél évet kaptak, de nem ötöt, mint a mi társaságunk. És már volt, aki 1954 májusában, 11 hónap után ki is jött.

1954. augusztus végén csak nyílik az ajtó, lent voltunk az alagsorban, szép boltíves pincék voltak, éppen a szalmazsákokat cseréltük, a szalmazsákokban a szalmát, és néztük, egy nagy karika volt fent a mennyezeten, és mondtuk, biztos oda kötötték Rózsa Sándort, oda volt láncolva. Mert mi is tudtuk, mindenki tudta, hogy 1859-ben a börtön már felépült, ez az új épület, ahol mi voltunk, és Rózsa Sándor ott is halt meg a börtönben, és oda volt láncolva valahova. Erről beszélgettünk, amikor nyílik az ajtó, bejön a foglár, mondja a nevemet és még másik kettőét, hogy kifelé. Nem tudtuk elképzelni, mi van. Gyorsan csomagoljatok, vegyétek a holmitokat, mindent. Elvitt a raktárba, ott kiadták a polgári holmikat, le kellett vetközzük a rabruhát, felvittek az irodába, aláírtak egy nyilatkozatot, hogy nem mondjuk el az égvilágon senkinek, hol voltunk, mert ha nem, akkor ez meg ez lesz... És adtak egy száz lejre szóló csekket, ami akkor szép kis pénz volt. Korábban, 1953 őszén adtak 70 lej fizetést. Azt mondták, hogy az egyik ór kikísér a kapuig. Néztük, tényleg, ez igaz? Normálisak ezek, vagy mi vagyunk hülyék, vagy mi van itt? Mikor 1953-ban bementünk a kapun, teherkocsival vittek az állomásra Szamosújváron. Egy kis udvarban, lefelé ereszkedő út volt, kinyílik egy másik kapu. Bemegyünk azon is, mindenkinek le kellett szállnia, ott az igazgató nagy beszédet tartott nekünk, nehogy azt higgyük, hogy itt vége, hogy ennél nincs több, nincs tovább, nincs rosszabb, húzzuk meg magunkat, mert mi a társadalom ellenségei vagyunk, és nekünk le kell tölteni a büntetésünket. Közben jobbra észrevettem, hogy van egy másik kapu is, azon megyünk majd még beljebb.

---

⁶ Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901–1965) kommunista politikus, pártfőtitkár, miniszterelnök.

Mondom az egyik társamnak, te, mi ide bejöttünk, de hogy fogunk innen kimenni? [nevet] Most ugye nevetek rajta, de ez akkor komoly volt. Na, szépen kinyíltak mind a kapuk, és kijöttünk az utcáig, a hátunk mögött nagy döndülés, bummm, bevágják a kaput. Bezárják. Hátranéztünk ijedten, és elindultunk az országút felé, de akkor már nem mertünk hátranézni, nehogy utánunk jöjjenek. És elmentünk, beváltottuk a takarékpénztárban azt a kis [pénzt], kimentünk az állomásra, megvettük a jegyet, s az első vonattal hazajöttünk Kolozsvárra. Még álltunk az állomáson egy kicsit, hát mit ad isten, csak nyílik a fülke ajtaja, és belép az egyik foglárunk. Egy olyan falusi gyerek volt, jópofa, barátságos. Azt mondja, na ce-i puștilor, mergeți acasă? Hát, mondtuk, igen, da, domnu' șef.⁷ Ez volt a megszólítás. És hazajöttünk.

Mit ad Isten, az állomáson ott állt apám. Úgy várt rám, mintha tudta volna, hogy érkezem. A meglepetéstől nem jutottam szóhoz. Megöleltük, megcsókoltuk, megszorongattuk egymást. Kimondhatatlanul örvendtünk. Azért jött, mert megtudta, hogy előző nap egyik társunk hazajött. Váratlanul. Mi semmit sem tudtunk. És arra gondolt, akkor én is hazajövök. Bérkocsiba, fiákerbe ültünk, ez volt a taxi. Édesanyám fogadott. Megőszült, alig ismertem rá. Nagy volt az öröm. A szomszédok is nagy örömmel fogadtak.

Mit mondjak, igyekeztem minél hamarább elhelyezkedni. Májusban kiszabadult két társunk velünk együtt ért oda. Munkahelyükről jöttek. Tanácsukra én is abban a gyárban kerestem és kaptam állást, ahol dolgoztak. A gyár fémipari műhelyébe kerültem. Lakatosságot tanultam, hogy mielőbb el tudjak helyezkedni, hogy ne a szüleim nyakán élősködjem, esti líceumba járhassak és leérettségizem. Mert közben kimaradtam az utolsó évről. Le is érettségiztem. Volt egy barátom... Mondhatom? Volt egy barátom, egy szomszéd gyerek, nagyon jó barátom, aki, te, gyere, menjünk Vásárhelyre az orvosira, azt mondja.

[K. V.]: – *Most felteszem a kérdést... Bizonyára a börtönben és utána is sokszor visszapergette az eseményeket. Megbánta, megbánták a szervezkedést?*

[A. L.]: – Nem volt mit megbánni. Egyáltalán. Akkor valósággal benne volt a levegőben az, hogy hurcolják el az embereket, vak, világtalant, minden ítélet nélkül, Duna-csatorna, meg mit tudom én, hova, ilyen börtön-

⁷ Mi az, gyerekek, mentek haza? Igen, főnök úr.

tönbe, olyan börtönbe, hogy itt valamit tenni kell. Valamit tenni kell, és ez volt a jelszó az egész társaságban. Mondtam Zsiga barátomnak, hogy te, Zsiga, úgys el fognak kapni, ezt nem ússzuk meg szárazon. Ne félj, nem lesz semmi baj, nézd csak meg, nem zárnak be. Dehogy is nem, úgy bezárnak, esetleg az lesz a szerencsénk, hogy nem a Gestapo fog kihallgatni, és nem ő fog főbe lőni, hanem a szeku. Éppen ez nem volt, legalábbis én nem tudok róla, volt, aki azt mondta, hogy így megverték, meg úgy megverték, nem tudom, miért. A kihallgatást, azért röviden elmondanám, nem rögtön az elején, ebből gondolom, hogy a többiekből már mind kiszedték, mi volt a történet, és akkor hűvös volt már október elején, szeptember elején, és rövidnadrágban, rövid ujjú ingben mentem el otthonról, nyitva volt az irodaablak, fáztam. Félttem is, megmondom őszintén, mert mindenki arra gondolt, hogy na, most jön egy nagy ruha, hogy aztán mondd el, hogy mi volt. Egy nagyon barátságos tiszt volt, üljek le, megkínált cigarettával. Cigarettaazol? Cigarettaztam, de azt mondtam, hogy nem, köszönöm. Na, mondjam el szépen a történetet. Mondtam, jó, elmondom. El is kezdtem, de a kicsi ördög ott incselkedett bennem, hogy állj meg, mert azért nem mondok el mindent, lássuk, mit tud. Egy dolgot elhagytam, még egy dolgot elhagytam. Azt mondja, kész? Kész. Biztos? Biztos. Na és az hogy volt, azt mondja, amikor kiadtátok magatokat szekusnak, s elmentetek egy idősebb hölgyhöz, és kiadtátok magatokat, hogy nektek tudomások van arról, hogy neki van írógépe, és nem jelentette be, és házkutatást akartatok tartani. Ja, mondom, azt elfelejtettem. Na, akkor írjuk le. [...] Ezt már a filmekből tudtam, hogy a Gestaponál is ez volt a szöveg, hogy mondd el, mert mi úgys mindent tudunk. Na, és akkor volt egy másik alkalom... Az volt a nagy elképzelésünk, hogy is mondjam, falra mászóan bátor elképzelésünk, hogy elmegyünk az iskolai vegyi szertárba, éjszaka persze, és óvatosan, hogy ne vegyen észre a pedellus, szerzünk glicerint és salétromsavat, és abból nitroglicerint állítunk elő, amivel felrobbantjuk a nagyfeszültségű távvezetékét, amelyik Egeresről⁸ jött Kolozsvárra. Még szerencse, hogy nem kaptunk, mert biztos, hogy minket ért volna, nem pedig a távvezetékét, s akkor ezt se mondtam el. És akkor azt mondja a szekus, elmondtál mindent? Igen. Biztos? Biztos. És az hogy volt, amikor te meg te, meg ez meg ez elmentetek éjszaka... Ja, mondom, azt elfelej-

---

⁸ Aghireș, Kolozs megye

tettem. Már kezdtem egy kicsit megbátorodni, szóval láttam, hogy nem üt, nem hívja be a verőlegényeket, mert elhittem mindenkinek, hogy itt agyba-főbe vernek. Na, mindegy. Hát akkor megvolt az egész, írjam alá. Ő is aláírta, írjam alá én is. Jó. Végül 1954. augusztus végén hazajöttem, és akkor kiderült, hogy ez külön amnesztia volt, mert rá két napra, szeptember legelején összeszedték a még hátralevő gyerekeket, akik mit tudom én, 5–6–7 évre voltak elítélve, mert engem csak 3 évre ítéltek, mert én csak úgymond nyomdatulajdonos voltam, és az összejöveteleken vettem részt, de nem voltam ott se a nyomtatásnál, se a röpcédulák szétszórásánál a repülősfoglaltságom miatt, inkább mentem a modellező körbe, mert készültünk valami versenyre, meg is nyertem ügyesen. [...] És persze, amikor hazajöttem, elmentem diszkrétan megérdeklődni, hogyan lehetne a vitorlázórepülést folytatni. Már egy román pasas volt ott, nem magyar, az úgy csendesesen mosolyogva tudomásomra hozta, hogy énnekem ezzel egyszer s mindenkorra befellegzett. Na, elmegyünk Vásárhelyre az orvosira...

[K. V.]: – *Akkor esti liceumba...*

[A. L.]: – Igen, elvégeztem esti liceumban, az egész társaság, aki elmaradt, mind elvégeztük, fiúk, lányok.

[K. V.]: – *Tehát, amikor lebuktak, mindenkit begyűjtöttek, mindenkit összefogtak?*

[A. L.]: – Mondom, az első menetben 18-unkat kaptak el, úgy látszik, mi voltunk a jelentősebb személyek, és a többieket nem. Ezt csak akkor tudtuk meg, amikor bejött a többi srác a cellába. [...] A többi 17-nek csak annyi bűne volt, hogy éppen tudtak az IKESZ-ről. Ennyi volt a...

[K. V.]: – *Magyarok, románok?*

[A. L.]: – Mind magyarok voltunk, egy román gyerek volt, éppen annak a társunknak a szomszédja, aki lebukott a magánszorgalomból nyomtatott röpcédulák miatt. Ő is tudott róla, és tudott jól magyarul, mert Kolozsvárt 1952-ben a lakosságnak legalább a hetven százaléka magyar volt, és őt is bekasznizták. Amikor elítéltek, mindannyiunkat egy cellába raktak, hogy onnan indítsák a csoportokat, ki hova megy, Duna-csatorna, Szamosújvár, Nagyenyed,⁹ és akkor az örök hallották, és tudták a nevét, hogy ez román gyerek, és időnként kihívták a folyosóra, és ott istenesen letolták, miféle román vagy te, hogy összekeveredtél ezekkel a magyarok-

⁹ Aiud, Fehér megye

kal. Szegény se köpni, se nyelni nem tudott, nem tudta, hogyan magyarázza ki magát, de ő is 3 évet kapott, mint én, pedig tényleg semmit nem csinált, csak annyit, hogy látta, a szomszéd gyerek hogy nyomja a röpcédula szövegét. Korábban kapott amnesztiát, úgyhogy másfél év után kijött, ezt jóval később tudtam meg, mert akkor nem találkoztunk. Az egész társaság szétszaladt, voltunk páran, akik tartottuk a kapcsolatot, a kolozsváriak egy páran. Na, végre Vásárhely.¹⁰ Összeszedték az egész társaságot, és a törvényszékre hívták, de nem mentem. Anyám mondta, hogy értesítették, menjek én is, de mondtam, nem megyek, én már hazajöttem, akkor minek. De anyám elment, és elmondta, mi történt. Ott voltak a szülők, és kinyílt az ajtó, és bejött a többi gyerek. Jött Bukarestből két vagy három ügyész, és a belügyminisztériumból, és elnézést kértek a szülőktől, hogy eléggé keményen büntették meg a gyermekeket, de azért a szülők is hibáztak, hogy nem vigyáztak rájuk, és jobban a körmükre kellett volna nézni, meg ehhez hasonlók. Na, most meg van bocsátva minden, de arra vigyázzunk, hogy legyünk jók. Illeszkedjünk be a társadalomba, mert ha ezt meg tesszük, akár miniszter is lehet belőlünk. Hát, gondoltam magamban, ez nagyon szép ígéret, de az igazság az, hogy csak azután kezdődött a fekete leves. Nem egészen rögtön, de...

[K. V.]: – *Azt még megkérdezném, hogy a szüleinek volt-e tudomása arról, hogy...*

[A. L.]: – Nem. Egyikünk szüleinek sem volt. Ha lett volna, hát éppen erre vigyáztunk, nehogy valahogy megtudják, mert akkor biztos, őket is letartóztatják, bezárják, és akkor bizony, felnőtt ember lévén, sokkal kímeletlenebbek lettek volna velük szemben, mint a kölykökkel, hogy úgy mondjam. Azt mondták, a lényeg az, hogy ne írjuk be sehova, semmiféle életrajzi adatba, hogy be voltunk zárva, hogy el voltunk ítélve. Nincs, ilyesmi nem volt. Jó. Hát elmegyek én Vásárhelyre, de már azzal kezdődött, hogy rögtön az iskolában az igazgató az esti líceumban elővett, hogy hogy gondoljuk mi azt, hogy csak úgy kijövünk a börtönből, s egyből beülünk az iskolába. De megmondtuk neki, ne haragudjon, igazgató elvtárs, de van egy ilyen felhatalmazásunk. Hát ezt ő nem tudta. Elég rendes ember volt, mert megértette, és többet nem akadékoskodott. Na, mikor Vásárhelyt kiadták a kérdőíveket, mert azt kellett kitölteni, gondoltam, ha

---

¹⁰ Marosvásárhely, Târgu Mureș, Maros megye

oda van írva, nem fogom letagadni, becsületes gyerek vagyok, és beírom. Beírtam, ennyire ítélték, ebből ennyit ültem, slussz. Kezdődik a vizsga, először írásbeli, utána szóbeli, hát az írásbeli egyből nem sikerült. S éppen egy szomszéd gyerek, harmadéves orvostanhallgató, ő volt a titkár, s jön Misi, mondom neki, na nézd meg, mire ő, hát te mit akarsz, be voltál zárva. Felbontották a leragasztott neveket, az életrajzi mit tudom én, mit, kiderült, hogy ki kicsoda, micsoda. Világos, hogy nem vettek fel.

El voltam nagyon keseredve. Hazajöttem, s gondoltam, hogy na, most mit tegyek. Elmentem megint dolgozni. Mert dolgoztam azelőtt is, de az magáncég volt, fizetést kaptam, de hivatalosan semmi papírom nem volt. Elmentem a készruhágyárba, s ott dolgoztam, mert apám is ott dolgozott szegény, ő szólt az ismerőseinek. Rendesek voltak, felvettek. Dolgoztam pár hónapot, egy jó félévet, s 1956 tavaszán gondoltam, hozzálatok készülni a felvételire, de a földrajz szakra megyek, mert azt szeretem, nem kell Vásárhelyen kínlódnom. El is mentem, felvételiztem, be is jutottam simán. 140-en voltunk, Vásárhelyen voltunk vagy 520-530-an, de volt 260 hely. Nem akarok dicsekedni, de a Bolyain, a földrajz szakra volt tíz hely, s voltunk 140-en. Hát, elsőnek jutottam be. Hátulról kezdtem nézni, vajon bejutottam, s mind mentem felfele, gondoltam, ebből se lesz semmi. Felnézek az első helyre, én vagyok. Na, bejutottam. Alig kezdődött meg az oktatás, kitért a forradalom Magyarországon. Hát én, mint politikai bűnöző, nem tudtam megállni, különben is az évfolyamtársaim mind fiatalabbak voltak, mint én, én már börtönviselt izé voltam, húszéves tróger, hát kezdtem nagyban hadakozni, még a politikai gazdaságtan szemináriumon is, meg tudja a fene, még milyen órákon. Mikor szóba került ez, de különösen a politikai gazdaságtanon, egy nagyon rendes ember volt, végül is ő csillapított, de Asztalos elvtárs, de igazán, az nem úgy van, hogy izé, mondtam, hogy a vörös hadsereg, s a harcokcsikkal térdig gázolnak a vérben Pesten. A végén hazamegyek, s kérdi apám, hogy na, mi van. Te nem vagy normális. Azt mondja, nem volt neked elég két év, vigyázz, mert most húszéves vagy, ha most valaki feljelent, akkor az életben nem látod meg a napot. Hát behúztam a féket, gondoltam magamban, igaza van. És tovább akármiről volt szó, én egy árva kukkot sem szóltam. Érdekes, olyan rendesek voltak az évfolyamtársaim is, nagyon rendesek voltak a tanáraim is, nem szóltak senkinek, nem dobtak ki.

Ezelőtt pár évvel, mikor már áttértünk a demokráciára, tudtam meg, hogy 1957 januárjában a belügyminisztérium szóbeli parancsot adott a

szekunak, hogy minél több besúgót szervezzenek be, hogy megelőzzenek egy olyan eseményt, mint amilyen a forradalom volt Magyarországon. S ki-nézték, úgy látszik, az embereket, hogy kit lehet valamivel zsarolni. 1957 januárjában éppen vizsgaidőszak volt, a legnehezebb vizsga, kristály- és kő-zettan, kristály- és ásványtan volt, tiszta matematika az egész... Értesítettek az egyetemről, hogy be kell mennem, mert valami baj van. Hát megyek. Útközben két pasas állt az utcasarkon, ahogy jövünk ki tőlünk az utcából, s az egyik azt mondja, ez az. Hirtelen félrefordítja a fejét, gondoltam, mi az, hogy ez az, mert csak én voltam ott, senki más. Szeget ütött a fejembe, de gondoltam, egye fene, megyek tovább. S mikor már közel értem a... most a magyar utcanévét mondom, a Bartha Miklós utcához, hallom, hogy hátul-ról kiáltja valaki, Asztalos elvtárs. Hátranézek, látok egy vadidegen pasast, semmi közöm hozzá, megyek tovább. Alig teszek pár lépést, megint kiált. Hátranézek, azt mondja, álljon meg, mert akarok beszélni magával. Gondoltam, mit akar ez velem beszélni. Odaérünk a sarokra, kicsi mellékutca ott a műegyetem mellett, hát látom, egy Land Rover áll ott. Kész, ez a szekunak a kocsija, azt mindenki tudta. S mikor hátrahőköltem, azt mondja, ne ellenkezzen, persze mind magyarok voltak, legalábbis jó részük, hát akkor beültetett a kocsiba, és bevittek. Ott elkezdtek piszkálni..., hogy nem ítélték el mindenért, s mindenféle marhaságot mondtak. Mondom, olyan nincs. A bírók tudták, hogy én ezt tettem, azt tettem, benne volt a kihallgatási jegyzőkönyvben. De nem, mert magát ezért nem ítélték el, azért nem ítélték el. Jó. Amikor látták, hogy sehogy se tudnak zöld ágra vergődni, behívtak egy román pasast, s akkor az elkezdte nyílt lappal, hogy hallgasson ide, arról van szó, hogy akar maga nekünk segíteni vagy nem? Mondom, mit segítsenek? Hát tájékoztat arról, hogy mi a közhangulat. Hú, amikor ezt meghallottam... hát a börtönben is voltak besúgók, azt hittem, hogy ott nyílik meg a padló, és ott sülyvedek el. Ezek besúgót akarnak csinálni belőlem. Nem tudtam, hogyan tudjak ebből kibújni. A másodperc tört része alatt kapcsol-tam, hirtelen megvilágosodtam, és azt mondtam, kérem szépen, én teljesen tisztában vagyok azzal, hogy a hatalom akarja tudni, mi folyik a mélyben, mi a közhangulat, mi a lakosság véleménye mindenről, de én személy szer-int nem tudom megtenni azt, hogy valakivel beszélek, az a szemembe néz, én a szemébe nézek, és tíz perc múlva megyek és elmondom, hogy ő mit mondott. Nana, nem kell lelkezni, azt mondja, nem lesz semmi baj, csak nyugodtan, csak nyugodtan. Mind mondták, én meg rájöttem, hogy hop-pá, itt van egy fogódzó, hogy már nem tudnak beleakadni. És mondtam,

mintha lökött lettem volna, hogy elhiszem, de én ezt nem tudom megtenni. Na jó, de gondoljam meg. Írtattak velem egy nyilatkozatot, hogy ezt megteszem, azt megteszem, alá is írtam, gondoltam magamban, hogy atyaisten, mégis aláírom, egye fene, aláírtam. Na, minden hónapban, amikor mondták, valamelyik évfolyamtársam szólt, Asztalos, menj a személyzetire, mert keresnek, ugyanaz a pasas volt, persze az is magyar. Azzal kezdte, hogy na, Asztalos elvtárs, meggondolta? Mondom, meggondoltam, persze. De akkor már bátrabb voltam. Na, és mi a véleménye? Az, amit azelőtt mondtam, én ezt nem tudom megtenni. Ez így ment egész 1957 októberéig, amíg megkezdődött a másodév. És akkor megbeszéltek velem egy találkozót egy másik pasassal a posta háta mögött, a kis parkban. El is megyek, s kezdi ott nekem mesélni a mindenféle vagánykodást, hogy másztak ők kölyökkorukban a Fellegváron a sziklákon. Mondom, én nem voltam ilyen vagány, nem mászkáltam a sziklákon, egyebekkel foglalkoztam. S akkor egyszer csak kilép az árnyékból egy másik, egy román pasas, persze civilben, látta, hogy ez itt mind szapulja a szót, de semmi nem jön ki belőlem, kilépett, bemutatkozott, s azt mondta, hallgasson ide, akar maga nekünk segíteni vagy nem akar. Hát, mondom, nézze uram, vagy elvtárs, vagy hogy mondtam neki, én már megmondtam, én ezt nem tudom megtenni. Azt mondta, jól van, el van intézve. Azzal elment, s többet soha a büdös életben nem volt problémám ezekkel, nem zaklattak, nem zargattak. Ezt megúsztam.

De amikor 1958 nyarán a második félévnek vége volt, kivonták a szovjet csapatokat az országból, még azt a keveset is. Ja, igen, 1957 nyarán még csodálkoztam is, hogy felvettek az egyetemre, de gondoltam, ha felvettek, az jó, itt vagyok, akkor tanulok, még ösztöndíjat is kaptam, mert elég jól tanulgattam. És 1957-ben az volt a szokás, hogy a fiúk a katonaságot az egyetemen, a tanulmányi évek alatt végezték el, három év alatt elmélet, és kétszer gyakorlat volt, másfél hónap, beöltöztettek egyenruhába, és mindenféle kiképzést tartottak. Mi olyan szakon voltunk, hogy ezen gyalogsági tartalékos tiszti kiképzésen voltunk, meg is kaptuk az elsőt 1957 nyarán, gondoltam, na nézz oda, te, én, a politikai bűnöző géppuskával a karján, pisztollyal, kézigránáttal, gyakorlatozom a többiekkel, de nem volt semmi gond. 1958 nyarán kivonták a szovjet csapatokat, miközben az egyik tanár egyik az évfolyamtársamnak, aki éppen akkor IMSZ-titkár volt, ezt később tudtam meg, jóval később, azt mondta, hogy Asztalos nem is tudja, mi vár rá. Nem mondta meg akkor, csak jóval később, amikor már rég kint voltam az egyetemről. S akkor 1958 szeptemberében, mikor kezdődött volna

az előkészület a harmadévre, kapok egy „szerelmes levelet”, hogy ezúton értesítjük, ilyen és ilyen minisztertanácsi határozat értelmében hallgatóink sorából kiiktattuk. Úgy éreztem magam, mintha tényleg összeomlana a világ. [...] Így már másodszor, huszonekét éves fejjel omlott össze bennem a világ. Nem volt mit tennem, elmentem a munkaközvetítőhöz állást keresni. Nem fogok a szüleim nyakán élőködni. Hát persze nem volt semmi más, csak segédmunkás állás, takarítani, ládát hordani meg efféle. S láttam, hogy nincs más, egye fene, benevezek az egyik helyre, de az kicsit meredek volt, mert 60–100 kilós papírkötegeket kellett cipelni. Egy napig bírtam, s utána hazamentem, és mondtam apámnak meg anyámnak, hogy ne haragudjatok, inkább éhen halok, nem eszem, de ezt a munkát sajnos nem tudom elvállalni. Na, mindegy, a végén mégis kaptam munkát, még hozzá nagyon jó. A Varga Katalin nevűben, mert akkor még voltak magyar nevű vállalatok. Egy kötöde volt, és mint „kötőnő” dolgoztam, de csak egy hónapot, mert behívtak munkaszolgálatra. Elvittek Arad¹¹ mellé, s ott... 1959 márciusában volt, válogatott dolgokat végeztünk, mint például kétszáz hektár rizsföldet készítettünk, mert akkor minden szocialista ország önellátásra rendezkedett be, s nem vásároltunk a rohadt kapitalistáktól rizset, hanem mi természetítettük, hát persze olyan volt, amilyen. Utána a Szárászér nevű csatornában dolgoztunk, amelyik Arad mellett folyt. Amikor ezt készítették, nyilván nem Magyarország volt, mert közben kettévágták egy határral, az átmegy Magyarországra, és ott a mezőhegyesi cukorgyárat látja el vízzel a Marosból. S ez közben megtelt iszappal, sással, náddal, mifélével, és odatettek minket, hogy takarítsuk ki. Egyszer az itteni szakaszt, s aztán a közöset, a román–magyart, mert volt egy rész, ahol a csatorna közepén volt a határ, és azt is. És ott lapátoltunk keményen, gumicsizmát kaptunk, és dolgoztunk. Mit mondjak, nem voltunk kétségbe esve, de azért a fene egye meg, nem volt kellemes dolog. Mikor már kezdett hideg lenni, visszavezényeltek Arad mellé, és örvendtünk, amikor betettek egy marhatenyésztőbe a padlásra, mert ott legalább a marhák alulról fűtöttek minket, addig a sárban, a sátorban aludtunk. De nem tartott sokáig, mert november végén hazaengedtek.

Együtt jöttünk haza Endrével, iskolatársammal, rabtársammal, sors-társammal. 1959. november vége volt. Mihez kezdjünk most, az egyetem úgynevezett egyesítése után? Elhatároztuk, hogy az új rektorhoz fordu-

---

¹¹ Arad, Arad megye

lunk, orvosolja helyzetünket. Az akkori helyzetben, a Bolyai felszámolása után, nem sok reményünk volt. De megpróbáltuk. A szívünk a torkunkban dobogott. Egyáltalán, mit mondjunk? Beengedtek az új rektor irodájába. Tágas helyiség volt. Daicovicu a terjedelmes íróasztal előtt ült. Akadozva, meglehetősen erőtlen hangon, de valahogy elmondtuk jövetelelünk célját, és arra kértük, tegye lehetővé tanulmányunk folytatását. A rektor ekkor fölállt, vagy inkább fölugrott, öklével az asztalra csapott, és a lapját döntgetve, meglehetősen erélyesen az orrunk alá dörgölte, hogy az ilyen elemekre, mint mi, nincs szükség, neki az ifjúság lelki tisztaságára kell ügyelnie. Egyszóval mindkettőnket szabályosan kidobott.

Mit tehettem? Megpróbáltam valami jó munkát keresni, de nem volt. Visszamentem a kötöttárugyárba, kötőnőnek úgymond, mégis csak bent volt, a melegben. December végén, január elején történt. Ott dolgoztam hát, de ez a munka nekem sehogy sem tetszett. Hozzáláttam olvasni. Szerencsére egy félautomata kötőgépre kerültem, beállítottam kartonkártyákkal a programot, s mellette olvastam, jegyzeteltem... Ja, igen, elfelejtettem, hogy közben levelezést folytattam addig is, míg egyetemista voltam, s a munkaszolgálatnál is, úgy, hogy írtam haza a levelet, megcímeztem, anyám kibontotta a borítékot, betette egy másikba, s elküldte a címzettnek. Igaz, ezek szocialista országok voltak, de jó levelezést folytattam csehekkkel, litvánokkal meg észtekkkel, főleg az észtekkkel, és folytattam, miközben már kaptam folyóiratokat, és akkor...

[K. V.]: – *Visszakérdeznék, csupán egy fél mondat érzékeltette azt, hogy az államosítás a családjukat érintette.*

[A. L.]: – Igen, igen.

[K. V.]: – *Erről még egy keveset...*

[A. L.]: – Közben édesapám elment a készruhayárba, ott dolgozott, utána anyám beadta az iparendélyt és szövetkezetbe ment a varrógéppel együtt, és a szövetkezetben, mint szabásznő, varrónő dolgozott. És így ment, míg eljutottunk idáig...

[K. V.]: – *A középiskola idejéből vagy az egyetemről, tanáraitól, emlékezetes személyiségekről...*

[A. L.]: – A középiskolából? Ott volt Árkossy Sándor,¹² majd a fia, Árkossy István,¹³ nagyon szerettük a tanár urat, aki a földrajzot tanította,

¹² Árkossy Sándor (1915–2012) kolozsvári iskolaigazgató és tanár.

¹³ Árkossy István (1943–) festőművész, grafikus.

aztán tanított Nagy Géza¹⁴ magyar irodalomtanár, Jócsák János,¹⁵ ugyancsak magyar irodalomtanár, Xántus János¹⁶ természetrajz tanár, Nagy Zoltán vallásanár, Konecz Rudolf, Oláh Tibor és Debreczyné franciatanár, Cseh Gusztáv kézimunkatanár, Tárcaza Bertalan énektanár, Szabó Zsigmond növénytan és élettantanár, Márton Sámuel mennyiségtan, majd algebra, trigonometria és mértantanár, végül Páll Árpád földrajztanár, Fülöp Sándor és Kocsis István orosz tanár volnának nagyjából a középiskolából. Az egyetemen pedig Tövissi József,¹⁷ aki az általános geológiatanár, Mészáros Miklós,¹⁸ ugyancsak geológia vagy földtan tanár, évfolyamfelelős is volt, másodéven rétegtan tanár. Őt is nagyon kedveltem, kiváló ember volt. De voltak kevésbé ismertek..., de azért kedveltem őket, mint Fuchs Herman¹⁹ őslénytan tanárt. Érdekes tanárunk volt Grigercsik Jenő,²⁰ aki a középiskolában történelmet tanított, és az egyetemen tapasztaltuk, hogy tulajdonképpen kartográfia és topográfia tanár volt. Nagyon jó tanárunk volt. Csűrös István²¹ növényrendszertan tanár, Gyurkó István,²² a gerinces állattan tanár másodéven, Nagy Ferenc²³ első éven növényalaktan tanár, Tulogdi János,²⁴ igen, János bácsit nagyon szerettem, már ismertem a Református Kollégiumból, ott nem tanított, de az egyetemen igen, ő mondta, hogy gyerekek, ez nagyon vicces, úgy mondják, hogy földalaktan, vagyis geomorfológia.

De nem feledkezhetem meg azokról sem, a tanítókról, akik a legelején fogták a kezemet: Técsyné Sipos Júlia tanító néni, Técsy János énektanár, énekkarvezető – 1944 szeptemberében, októberében a tordai harcokban esett el –, Torday Józsefné tanító néni, Keresztessy Kálmánné igazgató-tanító néni.

¹⁴ Nagy Géza (1914–1981) középiskolai tanár és egyetemi oktató, műfordító.

¹⁵ Jócsák János (1917–1962) középiskolai tanár, tankönyvíró.

¹⁶ Xántus János (1888–1962) földrajztudós, tanár, szakíró.

¹⁷ Tövissi József (1927–2015) földrajztudós, egyetemi oktató, szakíró.

¹⁸ Mészáros Miklós (1927–2000) geológus, egyetemi tanár.

¹⁹ Fuchs Hermann (1915–1996) paleontológus, egyetemi oktató.

²⁰ Grigercsik Jenő (1915–1983) földrajztudós, egyetemi oktató, szakíró.

²¹ Csűrös István (1918–1998) botanikus.

²² Gyurkó István (1924–1990) zoológus, hidrobiológus, egyetemi tanár, szakíró.

²³ Nagy Ferenc (1915–1976) biológus, egyetemi oktató.

²⁴ Tulogdi János (1891–1979) földrajztudós, egyetemi tanár.

[K. V.]: – *És akkor még az a kérdésem, hogy a kortársai életébe is ennyire beleszólt a történelem, mint az önébe? Vagy annak a kornak egy nagyon kivételes, sajátos esete az ön élete?*

[A. L.]: – Nem, nem. Mindenkinek az életébe beleszólt, csak mondjuk, voltak társaim, akikkel együtt be voltam zárva, de azoknak később sikerült elvégezni az egyetemet, mert nagyon hajtottak, hogy végezzék el. Az egyik a közgazdaságot, jóval, évekkel később, a másik elvégezte a műegyetemet és építézmérnök lett. Veress Zoltán²⁵ először a teológiára járt, de nem tetszett neki, s átment a magyar nyelv és irodalom szakra. Őt is két év után eltávolították, de ő nagyon korán, már a középiskolában kibontakozott, kinyilvánult az írói tehetsége, és írt, meséket is, minden nagyszerűen ment neki, még amikor a munkaszolgálatnál voltunk például, időnként mondta, hogy most ne beszéljünk, és akkor számolta az ütemet, a *Tóbiás és Kelemt*, amikor írta... talicskázás közben. És sikerült bekerülnie az *Utunkhoz* mint szerkesztő, elvégezte az egyetemet, utána a *Korunknál* volt szerkesztő, őt a tehetsége előrevitte. Bodor Ádámnak²⁶ is elég nehéz volt a pályája, a teológiára ment, mert kicsit beszédhibás volt, és pap nem lehetett belőle, de elvégezte a teológiát, s akkor beállt gépírónőnek, ahogy tréfásan mondta, egy fordítói irodába, és nagyon gyakran találkoztunk, nagyon jóban voltunk Ádámmal. Aztán elkezdett írogatni valamikor a hatvanas években, egyre több írása jelent meg, kicsit meg is bíraltam a nyolcvanas évek elején, mert közben én is bekerültem az *Utunknak* a vonzaskörébe, és elég gyakran találkoztam vele. Ezek rövid, nem is tudom, milyen írásoknak nevezem őket, de szenzációsak voltak. Nekem nagyon tetszettek. A Radnai-havasokban volt egy nagynénje, és a havasokról írt, de mind román főhősökkel, s egyszer megmérgeződtem, mondom neki, te Ádám, ne viccelj, hát nincs egy rohadt magyar főhős ott, akiről írsz, muszáj neked románokról írni a Radnai-havasokban? Hogy az román vidék. [...] Nem haragudott meg, de úgy látszik, már ... kifele állt a szekere rúdja, mert 1983-ban, úgy emlékszem, kitelepült Magyarországra. [...] Írogatni kezdtem, újságba cikket, az *Ifjúmunkásba*, a *Pionírba*, az *Igazságba*... meg tudja a csuda, még hova. A szépirodalom nem ment [...] De érdekeltek a nyelvek, hozzáláttam nyelveket tanulni. Először spanyolul...

²⁵ Veress Zoltán (1936–2013) író, szerkesztő.

²⁶ Bodor Ádám (1936–) író.

[K. V.]: – *Az előbbi kérdésemben az is benne volt, hogy a rendszer jutalmazta azokat, akik lojálisak voltak.*

[A. L.]: – Persze.

[K. V.]: – *Az ellenállás talán nem volt jellemző arra a társadalomra.*

[A. L.]: – Akkorra már megtört... A nagy ellenállást már megtörték, másrészt meg a húzd meg után volt egy kis ereszd meg, s jöttek az új nemzedékek, akik már nem voltak, hogy is mondjam, büdösek, akiket már lehetett engedni tanulni, hogy ide-oda helyezkedjenek, és világos, hogy mi egyre inkább... De nem is volt ez probléma, hogy mi nekifogunk és továbbvisszük az ellenállást, mind jobban és jobban őslények, őskövéletek lettünk, és akkor mindenki igyekezett, hogy valamilyen megélhetést biztosítson magának.

[K. V.]: – *Egyébként itt a fiataloknak azt is mondjuk el, hogy voltak gyorsalpaló egyetemek, ezek az esti vagy szinte látogatás nélküli munkásegyetemek, rövid idő alatt az oklevelet osztogatták...*

[A. L.]: – Igen, a megbízható elemeknek.

[K. V.]: – *Kiképeztek akkor egy egész nemzedéket, amely aztán a rendszer híve lett és népszerűsítette azokat az elveket.*

[A. L.]: – Engem nem tört le, hogy kidobtak az egyetemről, mert már a munkaszolgálat alatt, meg utána is, minden évben benyújtottam egy emlékiratot az egyetemre, egyet meg a tanügyminisztériumnak. De a válasz mindig az volt, az ön ügyére nem térünk vissza. Aztán a Varga Katalinból sikerült átkerülni a nyomdába, és gépszedő lettem. Ez 1962-ben volt. Csofalkoztam is, hogy én, mint ellenálló, bűnöző egyből a nyomdába kerülök, és épp játszom a betűkkel. Egy ilyen... hogy is mondjam, komoly fegyver van a kezemben. Hamar megtanultam a gépszedést, és gépszedőként dolgoztam. Mondjuk, abból a szempontból jó volt, hogy megismertem a kéziratot, megtanultam, hogyan kell kéziratot írni. A végén vettem magamnak egy írógépet, és nem kézzel, hanem írógéppel írtam az írásaimat. De még azelőtt, a Varga Katalinban, egye fene, mondtam, lemondok a földrajzról meg erről, arról. S akkor a káderes, magyar hölgy volt, azt mondta, hát Asztalos elvtárs, ne haragudjon, a textilmérnökre Iași-ba nem mehet, maga nem elvtárs, nem azért, de egy kicsit várjunk még. A nyomdában is megpróbáltam, és azt mondták, hogy na, nem, az nem megy csak úgy, hogy én most egyből megyek az egyetemre, mert gondoltam, megyek a nyomdamérnökre, mert volt ilyen is. Hát nem. Végül 1966-ban kaptam egy levelet a tanügyminisztériumtól, vagy 65-ben, nem emlékszem pon-

tosan, hogy egy új felvétellel minden további nélkül visszavesznek. Gondoltam, rendben, rohantam rögtön a földrajz tanszékre, ugyanaz volt a kari titkár, aki akkor, mikor írták a „szerelmes levelet”, az „elbocsájtó szép üzenetet”. Megyek, s azt mondja, hát, Asztalos fiam, te hol dolgozol?”, mondom, a nyomdában. Ó, milyen jó meleg van ott. Mondtam, hogy gépszedő vagyok, persze, ott nagyon jó meleg van, azt mondja, a volt évfolyamtársai... Ó, a volt évfolyamtársai, szegények, azt mondja, faluhelyt télen sárban, hóban, fagyban, kint cancukáznak, nekik milyen rossz, de neked milyen jó. Hát mondom, Bíró bácsi, én mégis szeretném elvégezni az egyetemet. Hát csak annyit mondhatok, most kaptunk egy üzenetet, szóbelit, Bukarestből, a tanügyminisztériumtól, egy numerus clausus-félt, ami azt jelenti, hogy 30 hely van földrajz-szakon a felvételre, abból 25 román, 3 magyar, 1 német, 1 zsidó. De ha te jobban tudod az anyagot, mint az egész tanári kar együttvéve, akár tízszer is, megnyugtatlak, téged akkor sem fognak felvenni. Ez azért nem volt megnyugtató, de lassan beletörődtem. Jó, ha nem megy, nem megy. Végül 1968-ban „dicső” elnökünk egy újabb kedvezményt hozott, azt, hogy minden kicsapott diákot visszavesznek. Na, rohantam megint fel a tanszékre, gondoltam, most itt az utolsó remény. De közben mi lesz a családdal, a feleséggel, a két gyerekkel. Azt kérdik, hány évet végeztem? Kettőt. S milyen szakon? Azt mondja, jaj, hát az tanári szak, vagyis öt év, hát akkor egy évet mindenképpen a nappali tagozaton kell letennem, mert látogatás nélküli csak negyed- és ötödéven van. Gondoltam, most mit tegyek? Harminc valahány év telt el... Nincs mit tenni. Le kell mondanom. Lemondok. Hát, lemondtam. És nekifogtam teljes gőzzel a nyelvtanulásnak, fordításnak. És láttam, hogy elfogadják, és van rá igény. Az *Utunknál* egész jól bevágódtam. Először eszperantóból fordítottam. Elbeszéléseket, verseket, aztán spanyolból. Már több levelezőbarátom volt Spanyolországban, Latin-Amerikában. Nagyon jó fordítani való verseket, elbeszéléseket kaptam. Jól ment. Közben mindig nagyon szerettem a meséket. Térjünk most erre.

[K. V.]: – *Igen, persze. A civil foglalkozása, az megmaradt.*

[A. L.]: – Megmaradt, a gépszedés, igen, gépszedő voltam.

[K. V.]: – *Meddig?*

[A. L.]: – A nyugdíjig. Most már nem volt mit vacakolni. Egy gikszer közbejött. Biztosan megfáztam a börtönben, a gerincemmel lett valami baj, és nem tudták kikezelni, a jobb kezemben izomsorvadás lépett fel, ami kezdett kicsit akadályozni a szedésben, s a mester azt mondta, hogy

jó, gyorsan dolgozik, de most túl sokat hibázik. Mert a megengedett hibaszázalék 100 sorból legfeljebb 2 vagy 3 lehetett. Volt, amikor nem volt egy se, de volt, amikor 10–13. Azt mondta, ezt nem lehet. Na, minden további nélkül megadták a lehetőséget, és betegnyugdíjba mentem, fél normával. Ez, úgymond, jól jött, mert közben neki tudtam feküdni a munkának.

[K. V.]: – *Jó, akkor igen, már jöhet a mese.*

[Cz. D.]: – *A mese előtt még voltak a nyelvek. Mondta Asztalos úr, hogy levelezett...*

[A. L.]: – Igen.

[Cz. D.]: – *Milyen nyelven levelezett?*

[A. L.]: – Eszperantóval kezdtem, ki is tartottam mellette jó ideig, de kezdtem egyre jobban belejönni a spanyolba, ráadásul Kolozsvárt is megjelentek a latin-amerikai diákok. Véletlenül összekerültem egy Argentínából hazajött családdal, amelyikben a családfő innen vándorolt ki fiatal korában. Kivándorolt gyerek volt, ott elvett egy argentin nőt, született egy gyereke. Kommunista volt. 1955-ben történt egy puccs, amikor Perónt leváltották. Hazajöttek 1955–1956-ban, s én valamikor a hatvanas évek elején véletlenül megismerkedtem velük. Nagyszerű emberek voltak, segítettek nekem, mert a spanyolban, mint az újlatin nyelvekben, mindenikben van egy bökkenő, a rendhagyó igeragozás. Közben voltak brazil levelező barátaim, akikről portugál anyagot kaptam, szótárt, és hozzáláttam portugálul is tanulni. A kettő eléggé hasonló, de azért különböznek is, és vigyázni kell a különbségekre, főleg a beszédben. Odáig nem jutottam, hogy portugálul beszéljek, de levelezni már hozzáláttam. Volt egy nagyon jó levelező barátom Santiago de Chilében, aki nagyszerű versesköteteket küldött nekem latin-amerikai költőktől, volt egy asztúriai barátom, az meg galego könyvet küldött. Volt egy néprajzi térképem, atlaszom, s látom, hogy Spanyolország északnyugati csücskében van egy kis négyzet, oroszul galiszijszki. Akkor még nem tudtam, hogy galego, csak azt, hogy Galicia és galiciai. Az asztúriai barátom küldött nekem egy galego nyelvű színdarabot. Hát látom, ez se nem spanyol, se nem portugál, a kettő között van, de inkább a portugálhoz hasonlít. Mondom, ez nagyon szép és nagyon jó, de ebben nem tudok kiigazodni, valami közelebbi is kell. Küldött egy kétnyelvű verseskötetet, vaskos verseskötetet, az egyik oldalon a galego szöveg, szemben, a másikon a spanyol fordítás. Annyira megtetszett, hogy rögtön nekifogtam, s a spanyol és a galego alapján lefordítottam vagy 7-8 verset, s bevittem az *Utunkhoz*. Írtam hozzá egy bevezetőt, kik a galegók,

és milyen sanyarú sorsuk van a Franco-diktatúra idején, hogy üldözi őket a fasiszta rendszer, s meg is jelent szépen. Azt kérdi az egyik ismerősöm, egy újságíró barátom, te normális vagy? Mondom, miért? Azt mondja, ez rólunk szól. Hát azért írtam! Így mentem ezzel a három nyelvvel párhuzamosan, és annyira belezúgtam a galegóba, hogy el akartam menni Galiciába. Leadtam az útlevelkérést, de persze az külön történet volt, szó sem lehetett semmi ilyesmiről, s mondta az egyik barátom, minél jobban erőlteted, annál inkább nem fognak elengedni. Mit tehettem? Beletörődtem abba, hogy hány milliárd ember él a földön, aki soha ki sem mozdul nem csak a városából, de még a falujából se, hát akkor én sem megyek Spanyolországba.

[K. V.]: – *Tehát az eszperantó volt az első?*

[A. L.]: – Nem az első, mert a francia. Az már megvolt előtte. De az eszperantó volt a kezdet. 1952 előtt egy könyvre bukkantam a könyveink között. Nézem, nem francia, nem román. Kérem apámtól, akkor milyen? Eszperantó, felelte. És elmondta milyen nyelv ez. Amelyiket ő már az első világháború után megtanult. 1956-ban, a felvételi után, az egyetemen hirdetés jelent meg. Az eszperantó nyelvet hirdető tanfolyam. Beiratkoztam. Gyorsan ment a tanulás. Budapestről eszperantó–magyar, magyar–eszperantó szótárt kaptam az unokabátyámtól. Eszperantó nyelvcsoport alakult, elkezdődött a levelezés, könyvek is jöttek. A szótár segítségével rövid idő alatt megtanultam írni, a csoport tagjaival beszélni is. A lengyel meg a kínai rádió eszperantó híreket is közvetített. Mindez az egyetem, az előadások mellett.

[K. V.]: – *A francia, az eszperantó, a spanyol, a portugál és akkor a galego.*

[A. L.]: – Igen.

[K. V.]: – *Akkor a nyelvtanulás és a levelezés egy magányos embernek, egy kommunista államban élő, eléggé elszigetelt embernek a viselkedési formája volt?*

[A. L.]: – Hát, az volt. Először, mint volt földrajzos, úgy vettem, hogy van egy földgömb, van Európa, ott országok vannak, népek, mindig szerettem a történelmet, a földrajzot, és mikor 1962-ben a spanyollal kezdtem ismerkedni, utána a portugállal, az olyan volt, mint kitekinteni egy óriási ablakon. Kitérult az egész világ előttem, már az eszperantóval is. Ez így ment egy ideig, de közben kaptam egy japán... nem is mese volt, hanem monda, eredetmonda-gyűjtemény. Persze eszperantóul. Képekkel.

Lefordítottam és bevitettem a *Napsugárnak*. Lászlóffy Ali,²⁷ aki iskolatársam volt, elolvasta, te, ezt leközöljük. Tényleg meg is jelent, és mondom neki, hogy még... Azt mondja, ne hozz többet, mert rögtön ránk teszik a nyeret, hogy közöljünk román népmeséket. Közben kaptam a brazil barátomtól egy olyan könyvet, amelyikben indián eredetmondák voltak, s abból is lefordítottam néhányat, s a *Nagyapó mesefájába* is küldtem... Eszperantóból több japán mesét, elzászi németet fordítottam, és a braziliai indián mondákat. Ezek megjelentek a *Nagyapó mesefája* több kötetében. Majdnem mindegyik *Mesefában* egy kis csokor mesét el tudtam helyezni.

[K. V.]: – A *Nagyapó mesefája a Ion Creangă Kiadó sorozata volt.*

[A. L.]: – Igen. Akkor már kezdtem megbátorodni, küldözgettem a kéziratokat, és a hölgy, Petre Judit,²⁸ azt mondja, ó, Asztalos elvtárs, küldjön még. És a végén annyit fordítottam, hogy a nyolcadik *Nagyapó mesefája* azon kívül, amit ő tett bele, az egész az én fordításaimból állt össze. Arra törekedtem, hogy lehetőleg minél kisebb népnek, és ha lehet, kisebbségnek a meséit szedjem össze. Tettem be észt, litván, lett mesét. Azok olyan helyzetben voltak nagyjából, mint mi. Aztán dán, izlandi, finn, kínai, vietnami mesét... De a kirándulások közben kezdtem vidékre járni, nem is tudom, milyen megfontolásból... A város környéke mellett a vidék...

[K. V.]: – *A kalotaszegi gyűjtésről mindjárt beszélünk. Előtte még azt kérdezem, hogy hány személlyel folytatott levelezést?*

[A. L.]: – Nem számoltam, hányval. Nem tudom. De mindenesetre változó volt, mert eleinte a szocialista országokkal lehetett könnyen kapcsolatot teremteni, csehekkel, lengyelekkel... A lengyelekkel jól összebárátkoztam, már csak azért is, mert a dédnagyapám lengyel volt. Azután magyarokkal is leveleztem, nyilván magyarul, mert voltak eszperantisták. Eszperantóul kezdtek írni, mondom, ó, hagyjuk ezt abba, nem fogunk eszperantóul levelezni. De volt francia, német, dán levelezőpartnerem. Például egy nagyszerű dán tanító bácsi. Mikor éppen össze akartam állítani a nyolcadik *Nagyapó mesefájának* a szövegét, láttam, hogy van finn mesém, de dán nincs. Van svéd, de dán nincs. Norvég, de dán nincs. Akkor írtam a dán tanító bácsinak, s arra kértem, küldjön nekem eszperantóra fordított dán népmeséket. Azt mondja, küld nekem Andersent. Azt ne, ír-

²⁷ Lászlóffy Aladár (1937–2009) író, költő, szerkesztő.

²⁸ Petre Horváth Judit (1927) szerkesztő, újságíró.

tam, mert Andersent már számtalanszor lefordították magyarra. Erre azt írta, sajnos nem talált semmit, de semmi baj, mert fordít ő nekem eszperantóra néhány dán népmesét. Fordított is vagy húsz gépelt oldalnyit, három olyan mesét, le a kalappal. Azt le is fordítottam, meg is jelent a nyolcadik *Nagyapó mesefájában*. Közben a spanyol nyelvterületen egyre jobb levelező kapcsolatunk alakult ki. Volt az asztúr barátom, volt a chilei spanyol matematikus, ő küldött egy nicaraguai költőtől egy kötetre valót, Ernesto Cardenal²⁹-tól, és abból fordítottam, tényleg remek versek voltak, megjelentek az *Utunkban*. Tudtam, hogy Nicaraguában, Solentiname szigetén lakik, és katolikus papként él ott. Persze, járt Európában is. Kommunistának nevezték, de katolikus szerzetes volt, domonkos szerzetes. Érzékeny az elnyomottakat illetően. Ami megjelent az *Utunkban*, egymás mellé tettem. Az egészet egy borítékba helyeztem, s ráírtam a címét, señor Ernesto Cardenal, Gran Lago de Nicaragua, Isla de Solentiname, Nicaragua. Postafordultával jött a válasz.

[Cz. D.]: – *Megtalálták.*

[A. L.]: – Meg. Azt írtam neki, hogy a verseiben sok indián szót használ, de ezek nincsenek meg a szótáramban. Arra kért, írjam le, s ő válaszol. Befűztem az írógéphe egy ívpapírt, a legsűrűbbre állítottam. Több mint hatvan sor lett oldalanként, megfordítottam, a másik oldalra is írtam hatvan sort, s elküldtem neki. Ő betette az írógépébe, s mindegyik szóhoz hozzáírta, mi mit jelent.

[K. V.]: – *A levelezését megőrizte?*

[A. L.]: – Meg. Megvan az egész.

[K. V.]: – *A román posta vagy a kommunista cenzúra nem olvasta a meséket?*

[A. L.]: – Hát tőlem olvashatta, sosem törődtem ezzel... Egyfolytában kaptam folyóiratokat, könyveket, kitől mit. Például ez a dán tanító bácsi kéziratban küldte el a meséket. Aztán írni kezdtem kiadóknak. Spanyolországban volt egy, amelyik válaszolt, küldtek három vagy négy könyvet, zsebkönyvek voltak, de számomra zseniálisan jók, például a baszk irodalom kistükrre, a latin-amerikai szájhagyomány, mondák. Visszaírtam nekik, hogy ezekből szeretnék kapni egyet s mást, s ha lehetne, küldjenek. Ez újabb lehetőség volt, amiből lehetett fordítani. *Az Élet és Tudományban*

²⁹ Ernesto Cardenal Martinez (1925–) költő és politikus, Nicaragua.

megjelent egy előfizetési hirdetés, hogy Landy Dezső, Sao Paulo. Írtam neki, hogy szeretnék olyasmit, amit, ha lefordítok, el tudok helyezni. Tehát braziliai meséket, indián meséket, ha van portugálul, más latin-amerikai mese is. Költők versei, elbeszélések, tehát rövid elbeszélő-irodalom. Erre ír egy levelet, hogy hallgasson ide, uram, én felvettem a kapcsolatot a legkedvesebb barátommal... Különben Landy Dezső az Officina Kiadónak volt a tulajdonosa 1948-ig, aztán elmenekült Magyarországról. Felvette barátjával, Rónai Pállal³⁰ a kapcsolatot, szótárakat is szerkesztett, és magának, azt mondja, szüksége van egy jó braziliai portugál szótárra. Nekem volt portugál szótáram, mert a brazil barátom küldött, de azok a portugál–francia szótár kivételével elég gyengécskék voltak, de volt portugál–magyar szótáram, amit 1956-ban a menekültek számára adtak ki. Erre kapok én Rónai Pali bácsitól – a végére egész jól összebarátkoztunk – egy olyan vaskos portugál értelmező szótárt, hogy le a kalappal, persze, tele indián eredetű szavakkal is, hál' Istennek. És azt mondta, hallgasson ide, bemegyek az antikváriumba, és válogatok magának egy pár könyvet. Be is ment aztán, s írta, hogy az antikváriumos csodálkozott, hogy Rónai úr, hát maga indián mesékkal foglalkozik? Nem, van egy barátom, egy magyar barátom Romániában, és ingyen nekiadta. Az egyik olyan nagyszerű kötet, ami még a 19. század végén, a misszionáriusoknak az indiánokról készült gyűjtését közölte, még azt is leírta, hogy melyik növény, melyik törzs hol él, milyen nyelvet beszél. Ezekből fordítottam aztán, és *A teknősbéka tilinkójába* egy párat be is vettem.

Volt egy nagyon kedves eszperantista barátom, hogyan kerültem vele össze, már nem emlékszem, csak azt tudom, hogy egy angliai címet kaptam, egy eszperantistától. Nem is tudom, hogy jött szóba, hogy népmesék... Ó, azt mondja, neki van egy egész kis kötetre való lefordítva eszperantóra, lett népmese. El is küldte. Meg is ismerkedtünk 1983-ban Budapesten, az Eszperantó Világkongresszuson. Elmesélte, hogy tulajdonképpen lett volt, falusi gyerek, és besorozták a Wermachtba, a szovjetek ellen. Neki onnan pusztulnia kellett, mert a szovjetek kinyírták volna. Angliába ment, a nevét is megváltoztatta, lett egy szép eszperantó neve, angol hölgyet vett feleségül, és aztán küldözgetett haza pénzt a családjának. Nekem meg eszperantóra fordított meséket. Szenzációs mesék voltak!

---

³⁰ Rónai Pál (1907–1992) műfordító.

[K. V.]: – *Asztalos úr itt említette, hogy a Nagypó mesefájában rendre közölte a fordításokat... Európa, Ázsia és Latin-Amerika meséiből és mondáiból 1973-ban, 1974-ben, 1975-ben és 1977-ben. A teknősbéka tilinkója 1983-ban jelent meg. És a rendszerváltozás után, 1998-ban Kinek szól a kakukk? címmel galego, baszk, portugál népmeséket tett közzé. Valamint a Lakodalom az égben, 2001-ben, galego népmeséket.*

Most én azt kérdezem, hogy Kolozsvárt mesekutató Nagy Olga³¹ volt, Faragó József,³² Vő Gabriella.³³ A szakmával, a mesekutatókkal ön kapcsolatban volt-e?

[A. L.]: – Óhatatlanul. A kalotaszegi kirándulásunkon, az első alkalommal, véletlenül, Magyarvalkón³⁴ a református pappal beszélgettem, aki egy helytörténeti mondát mondott el. Amit hazatérve, rögtön le is írtam. Utána elmentünk Kajántóra,³⁵ ott is a református paphoz, az elmondott egy kajántói mondát, s azt is leírtam. Hát akkor, mondom a barátomnak, most szépen vesszük Kalotaszeget faluról falura. És nem tudom, hogyan jutottunk el Ketesdre,³⁶ Bánffyhunyard³⁷ mellett... Azt hiszem, úgy, hogy az egyik középiskolai tanárom, Szabó József, kölcsönadott egy könyvet... Kovács Ágnes *Kalotaszegi népmesék* című kötetét. 1944-ben jelent meg, de 1978-ban került hozzám... Azt elolvastam, s mondtam a barátomnak, gyereink, menjünk Ketesdre, hogy lássuk, kik élnek most ezekből, akik 1942–1943-ban Kovács Ágnesnek, a ketesdiek által kisasszonynak nevezett gyűjtőnek elmondták ezeket a meséket. És elmentünk...

[K. V.]: – *Melyik évben mentek ki Kalotaszegre?*

[A. L.]: – Már nem tudom pontosan, hetvenhét-hetvennyolcban, olyanformán. Elég az hozzá, hogy eljutottunk Ketesdre, és mindjárt az elstöt kezdtek kérdezni. Ez meghalt, ez meghalt, ez nem beszél, azt akkor is csak kényszerítették, gyomrozták. Ezt mondta különben Nagy Olga, hogy a mesegyűjtés most úgy megy, hogy ha még van valaki, akkor azt gyomrozni kell, mert nem nagyon fogják elmondani...

[K. V.]: – *Olga néni ezt a szót szokta használni.*

³¹ Nagy Olga (1921–2006) folklórkutató, mesegyűjtő.

³² Faragó József (1922–2004) folklórkutató.

³³ Vő Gabriella (1937–2006) folklórkutató.

³⁴ Văleni, Kolozs megye

³⁵ Chinteni, Kolozs megye

³⁶ Tetișu, Szilágy megye

³⁷ Huedin, Kolozs megye

[A. L.]: – Igen, igen. Ennek ellenére mindjárt összeakadtam egy aranyos bácsival, Mihály István Rigóval. Ő Rigó volt a felesége után, mert a felesége házába költözött, s a felesége családja Rigó, s akkor ő is Rigó lett, és mindenki Rigó Pista bácsinak mondta. Hát Rigó Pista bácsi olyan nagyszerű meséket mondott, hogy alig kellett egy kicsit igazítani rajta... Ami megjelent *A teknősbéka tilinkójában*, jóformán semmit sem kellett igazítani rajta, csak igen keveset, az tökéletes volt. Mindenféle szempontból. És akkor körbejártuk a falut, de Rigó Pista bácsin kívül nem akart kötélnek állni senki sem, igaz a volt Nagy Olgának. De azért volt még egy két ember, akiktől eléggé töredezve, de ki lehetett szedni valamit... Rigó Pista bácsi kiváló, olvasott ember volt, az az igazság, hogy egyszerű falusi ember létére rengeteget olvasott. Aztán eljutottunk a kajántói pap révén Kajántóra. S ott, mit ad Isten, kiderült, hogy ott is van egy jó mesemondó, Szabados Pista bácsi. Elmentünk hozzá többször is, az öregúrnak olyan mesélőkéje volt, hogy le a kalappal.

[K. V.]: – *A többes szám kit jelent?*

[A. L.]: – Azt a barátomat, aki jött velem, ő közben Kós Károlynak a nyomait gyűjtögette, Kós Károly érdekelte, és többek között Egeresen összeszedte az egeresi vérengzésnek a tanúit, és a végén az be is került a fehér RMDSZ kiadványba.³⁸ Tehát ő se töltötte haszontalanul az idejét. Volt egy magnója, kis kézi, hordozható kazettás magnója, s arra vettünk fel mindent, s összegyűlt egy jó anyag, amiből sajnos csak három... Még volt egy nádaskóródi vagy mérai magyar asszony, aki Nádaskóródra³⁹ került, már nem tudom pontosan, nem emlékszem, ha kicsit utánanézek, akkor eszembe jut, aki nádaskóródi román mesét mondott el magyarul, de az is nagyon jó, az is bekerült a kötetbe. És ez így ment egészen 1984-ig, amikor kezdett bűdös lenni a falujárás, tudniillik mondták, hogy vigyázzunk, mert esetleg igazoltatni fognak. Már megjártam Kolozsvárt, hogy például a Sétatérre mentem kocogni este, és a rendőrök megállítottak, hogy mit csinálok én, hova futok, honnan futok? Hát, mondom, futok, mert mozogni akarok egy kicsit. Leigazolt a rendőr, s akkor azt mondja, hogy... volt náluk farkaskutya, s azt mondja, na, amúgy parasztosan, fugi, domnule,

---

³⁸ Gál Mária (szerk.): *Fehér Könyv az 1944 őszi magyarellenes atrocitásokról*. RMDSZ, Kolozsvár, 1995.

³⁹ Coruşu, Kolozs megye

să vedem, care fuge mai tare.⁴⁰ Mármint, hogy a kutya vagy én. Végül rendes volt a vén paraszt, mert nem küldte utánam a kutyát. Ez meggondolkoztatott, hogy azért ez több a soknál. Aztán másik alkalommal egyik megint leigazoltatott, és be is akart vinni, akkor az egyedüli rendőr volt. Úgy augusztus felé, 1984-ben. Na, mondtam, én többet nem megyek. De még elmentünk a barátommal mesét gyűjteni, Nagypetribe.⁴¹ Mit ad isten, éppen augusztus 23-án, meglógtunk a kivonulásról, és eljutottunk Nagypetribe. Hát megyünk a falu *között*, ahogy ők mondják. És mit ad Isten, jön egy bricskával a rendőr. Na, mondom, ezt figyeld meg, ez megállít minket. Rögtön meg is állított, hogy igazoltasson. Persze, látszott rajtunk, hogy mi nem vagyunk falusiak. És nálam nem volt személyi igazolvány. Ez baj volt. Hogy ez hogy van? [...] Szerencsére a barátom igazolta magát, mondta a rendőr, jó, és felhívta a figyelmünket, nehogy valami történjék. Elmegyünk egy másik alkalommal Váralmásra,⁴² azt mondták, ott van egy román bácsi, de nagyon jól tud magyarul, és nagyon jó meséket tud az almási várról, a Dezső-várról. Elmegyünk Váralmásra, s kijön egy román fiatalember, hogy mit akarunk. Mondtuk, hogy né, meséket. De hogy mi kik vagyunk, s hogy jövünk ide. Mikor láttam, hogy ez pofátlan, azt mondtam neki, tudja mit, most jövünk a Szabad Európa Rádiótól, és éppen tudósítást akarunk készíteni a nagyapjával, románul, az itteni helyzetről. Azt láttam, hogy tényleg egy melldőngető nacionalista, nagyon felkapta a vizet. Mondom, hívja ki a nagyapját, egy kicsit beszéljünk vele. Megszólítom az öreget magyarul, az rászól erre a csipásra, hogy hagyja abba, ezek komoly emberek, mesét gyűjteni jöttek, nem a Szabad Európa Rádiótól. Na, aztán abba is hagytuk. Azt mondtam, én többet nem megyek, mert a végén még be is visznek és letartóztatnak, hogy miféle felforgató tevékenységet folytatunk mi magyar nyelven.

[K. V.]: – *Akkor már Beke Györggyel⁴³ is megtörtént, hogy a riportútja után az adatközlőit felelősségre vonták.*

[A. L.]: – Igen.

[K. V.]: – *A nyolcvanas években kompromittálódott a gyűjtés. Azt mondta az előbb, hogy egy kis magnóval gyűjtöttek.*

⁴⁰ Fusson, uram, lássuk, ki szalad gyorsabban.

⁴¹ Petridu, Szilágy megye

⁴² Almaşu, Szilágy megye

⁴³ Beke György (1927–2007) riporter, újságíró.

[A. L.]: Körülbelül egy arasznyi széles és másfél arasznyi hosszú. Tényleg kicsi volt. Kazettás magnó. Igen.

[K. V.]: – *A felvételek megvannak?*

[A. L.]: – Megvannak, csak azt nem tudom, hogy milyen állapotban. De az igazság az, hogy azokat mind lejegyeztem, a biztonság kedvéért, mert gyenge kis szalagok voltak.

[K. V.]: – *Az akkor rögzített mesék nagy részét közölte kötetben, vagy a mindegyiket?*

[A. L.]: – Nem, nem. *A teknősbéka tilinkójában* azt hiszem, hat vagy hét mese van, de azok is inkább mondák. Sztánai,⁴⁴ meg más... mind kalotaszegiek. Kalotaszeginek számítottam ezt a nádaskóródi magyar nő által elmondott román mesét is. De van nagyon sok, amihez egyszerűen nem jutottam hozzá, mert igyekeztem, hogy egy kötetre valót hozzak ki, és mondtam, már megvoltak ezek a brazíliai meg katalán mesék, mondta a kiadó, tegyék az elejére egy pár kalotaszegi saját anyagot is.

[K. V.]: – *Kézírással vannak lejegyezve?*

[A. L.]: – Kézzel írtam le őket, de olvasható. Füzetoldalakon van, de mindenesetre olvasható.

[K. V.]: – *Akkor itt van még egy aranybánya kiaknázatlanul.*

[A. L.]: – Azon spekulálok, hogy mikor tudnék nekigyürkőzni, a kiadó is mind noszogat, a Stúdium Kiadó, hogy Asztalos úr, de igazán fogjon hozzá. Már legalább négy vagy öt éve mind fogok hozzá, de mindig közbejön valami.

[Cz. D.]: – *Asztalos úr, az én nemzedékem a Nagypó mesefáján nőtt fel.*

[A. L.]: – Tényleg?

[Cz. D.]: – *A Nagypó mesefája minden jobb érzésű család polcán ott volt. Nagy választék nem volt egyébként abban a korban.*

[K. V.]: – *Még volt annak a korszaknak egy megszállott mesefordítója, Bán Péter.*

[A. L.]: – Igen, igen, Bán Péter, a székelyföldi tanár bácsi, igen. Ő oroszról fordított lett és litván meséket.⁴⁵

⁴⁴ Stana, Szilágy megye

⁴⁵ Bán Péter (1946–2006) magyar szakos tanár, több nyelvből fordított népköltészetet és szépirodalmat.

[K. V.]: – *Az ön munkásságának nagyon jelentős része a kolozsvári helytörténeti kutatás. A régi rendszer, a kommunista rendszer a helytörténetet nem tűrte meg.*

[A. L.]: – Érthető, miért.

[K. V.]: – *Amikor Kolozsvár lakosságának az összetételét, ugyanakkor az utcaneveket és az intézmények neveit is megváltoztatták. Az 1989-es változás hozta magával azt, hogy a bennszülöttek tudását fel lehetett tární. Önnek ez az érdeklődése honnan származik?*

[A. L.]: – Gyerekkoromban apámmal nagyon sokat sétáltunk a városban, és mindig elmondta nekem a régi utcaneveket. Ezek bennem éltek, s közben persze én is megtanultam olvasni, s láttam oda szépen kiírva a magyar utcaneveket, mindenütt Holdvilág utca, Gyp utca, Mikó utca, Hegyvölgy utca, többek között. És aztán jött a változás. Mikor mentünk nagymamámhoz, a Tordai út elején laktak, már bent voltak a szovjetek, és az egyik háznak az oldalán láttam egy olyan betűt, úgy írták oroszul ki, cirill betűvel, olyan volt, mint egy pók. Mikor kicserélték az utcaneveket, láttam, hogy például megjelentek kétnyelvű utcanevek, hogy strada Dózsa György utca, strada Cotită Forduló utca. És ehhez hasonlók, hogy csak egy párat mondjak. Ez ment egy ideig, de közben voltak persze más cserék, a Királyból Augusztus 23., az Unió utcából Mihály király, a Mihály királyból pedig December 30. lett, és így tovább. Ez mind bennem kavargott szép csendesen, s közben 1964-ben, mit ad isten... 1964 januárjában egyik napról a másikra, méghozzá éjszaka, mind levették az ilyen utcanév táblákat, hogy strada Cotită Forduló utca, és helyette kitétték, hogy strada Cotită. Strada Dózsa György utca helyett strada Gheorghe Doja. Könczei Ádám,⁴⁶ aki szintén a nyomdában dolgozott mint revizor, és szépen visszajavította a Gheorghe Doját Dózsa Györgyre. Olyan cirkuszt lett belőle, hogy a szekusok elővették, pont 1964-ben volt, és végül azt hiszem, ki is rúgták. Messze nagy képességű ember volt. Ezek mind bennem kavargtak, és amikor elkezdték a régi utcákat beépíteni tömbházakkal, például a Monostoron, sose felejttem el, azt hiszem, 1986-ban volt. A Kalányos utca, Kolozsvárt nőttem fel, gyönyörű szép magyar szó, a kalányfaragó cigányok ottlétéről nevezték el. Egy nagyokos magyar azt írta az *Igazságban*, új utca, legyen új a neve is. Milyen szép tömbházak

⁴⁶ Könczei Ádám (1928–1983) magyartanár, kutató, szerkesztő.

vannak ott, és hogyan lehet egy ilyen szép utcának ilyen vérlázító neve, hogy Kalányos utca? Strada Lingurarilor, persze, mert ugye kicserélték, nem volt az, csak a magyarok mondták így. Írtam egyet arról, hogy ez a Kalányos utca tulajdonképpen szellemi műemlék. Bevittem az újsághoz, annak is sokáig gépszédője voltam, mindenkit ismertem jól. A főszerkesztő-helyettes Reisz Katalin⁴⁷ nagyon kedves hölgy volt. Beadom, s megyek, és kérdem, na, elolvasta Reisz elvtársnő? Azt mondja, el, de Asztalos elvtárs, remélem, nem gondolta komolyan, hogy ez meg fog jelenni. Mondom, Reisz elvtársnő, én a legkomolyabban gondoltam, hogy ez soha nem fog megjelenni. De nekem ezt meg kellett írni, mert ezt már nem bírtam visszatartani magamban. Hát persze búbájosan mosolygott. [...] És gyűjtöttem az emléktáblaszövegeket, meg ehhez hasonlókat. Jártunk házról házra emléktáblát gyűjteni, feliratokat. Odajön egy néni, a kapu alatt, van a Majális utca 7. szám alatt egy nagyszerű emléktábla 1717-ből, és azt mondja, hallgassanak ide, mutatok én maguknak olyat, amelyet még életükben nem láttak! Hát, igaza volt, mert nem volt honnét látnunk. Bevitt egy fáskamrába, és ott ez a szöveg állt: *It fekzyk Valazto / Gergoly leania / Borbara azony / Otovos Antalne / Holt meg Nagbodog / azony napyan 1574* [Itt fekszik Választó / Gergöly Leánya / Ötövös Antalné / Holt meg Nagyboldog / asszony napján 1574]. Ott volt a kisebbik lányom és a feleségem is. Mintha a mennyországban lettünk volna, gyorsan lejegyeztem, s legközelebb a barátom is jött, hogy szöveghíven írja le. Volt egy másik felirat, az nagybányai Ötövös Jánosé volt, ő is 1574-ben halt meg. A másik kamrában Íjgyártó János és két lánya volt. Az épületen kívül találtam egy latin nyelvű feliratot, Szőlóssy Lukács fia Lukács. S összeállítottam az egészet, s utánanézetem, kik voltak ezek, mikor éltek, mik voltak a városban, milyen szerepet játszottak. Akkor Sinkó Zoli⁴⁸ volt a szerkesztő, aranyos ember, odaadtam neki, azt mondja, te, betesszük a vasárnapi újságba, egy egész oldal. Azokkal a feliratokkal együtt eredetiben, meg volt, amit nem tudtunk lefényképezni, azt én lerajzoltam, de szöveghíven, pont úgy nézett ki, mint az eredeti. És nem jelent meg. Kérdem tőle, mi van? Azt mondja, képzeld el, az a vadmarha cenzor, mikor meglátta, úgy, mint a temetőben van, itt nyugszik Istenben Nyíró János fia, Istók, azt mondja, mi az, hogy Istenben? S kidobatta az egészet. A többi teljesen sima szöveg

---

⁴⁷ Reisz Katalin (1928–2012) szerkesztő, újságíró.

⁴⁸ Sinkó Zoltán (1938–2002) író, szerkesztő.

volt, de ezen fennakadt, hogy mi az, hogy itt nyugszik Istenben? Ezután megpróbáltam még ugyanezt a szöveget az *Utunknál* is elhelyezni, ott is betördelték, bement, nagyon örvendtek neki, de nem jelent meg, mert a cenzúra kidobta. Elküldtem Bukarestbe, *A Hétnek*. Ugyanez volt. Akkor láttam, hogy az egészet szépen betehetjük az íróasztal fiókjába, és az íróasztal fiókjának dolgozunk.

[K. V.]: – *1996-ban jelent meg a Kőbe írt Kolozsvár, 2004-ben a Kolozsvár. Helynév- és településtörténeti adattár, ez korábban nagyrészt, folytatásokban, a Szabadságban jelent meg...*

[A. L.]: – Igen, de a kötetet részben kibővítettem, részben a végét nem tudtam közölni, mert a kiadó szerkesztője hajkurászott, hogy fejezzem be, mert el kell számolni a támogatást, és egyszerűen abba kellett hagynom. Sok minden kimaradt belőle, Szamosfalvát,⁴⁹ Monostort⁵⁰ nem tudtam rendesen megírni, az anyag nagyjából megvolt, de nem tudtam befejezni. A kézirat lezárása után, 2005-ben a *Kolozsvár – közről* anyagának láttam hozzá. Ennek első kötete 2015-ben jelent. A második hamarosan, talán még 2017 végén napvilágot lát. De 2014-ben kénytelen voltam kis kitérőt tenni. Háborús eseményekkel, tudósításokkal, emlékezésekkel, térképekkel, számtalan felvétellel, Papp Annamáriával közösen kiadtuk az *1944. június 2. – Kolozsvár bombázása* című munkát. Gyerekkori ismerősei, szomszédai adatait illetően, a feleségem is jelentős segítséget nyújtott.

[K. V.]: – *Akkor a harmadik ilyen a Kolozsvár épített kincsei, a Helynév kötet vázlat, színes felvételekkel.*

[A. L.]: – Az 2008-ban jelent meg először, és azóta öt vagy hat utánnyomásban, a legutóbbi 2016-ban.

[K. V.]: – *Itt a beszélgetésre szánt időnk lejárt, de azt tegyük hozzá, hogy Asztalos Lajos arra is vállalkozott, hogy galego nyelvre lefordítsa Madách Imre művét, Az ember tragédiáját, hogy ahogyan mi tudjuk a galego népmeséket olvasni, a galegók is olvassák azt, amire mi büszkék vagyunk. Tegyük hozzá, ezután 2013-ban megjelent Az ember tragédiája spanyol nyelvű változata is.*

[A. L.]: – Ez annak köszönhető, hogy 1990 után nem nyugodtam, és végül szerencsém volt, mert az ember, ha keres, talál. Az Akadémiai Ki-

⁴⁹ Someșeni, Kolozsvár része

⁵⁰ Cluj-Mănăștur, Kolozsvár városnegyede

adónál Pesten egy kedves portugál tanárnóvel szaladtam össze, a portugál tanszékről, éppen portugál meséket vittem oda, hogy adják ki a kiadónál... Vittem baszkot, portugált, meg galegót is. Persze akkor nem adták ki egyiket sem. [...] Azt mondja, hallgasson ide, hozzájuttatom magát, ha akarja, egy ösztöndíjhoz, hogy Portugáliában valamelyik egyetemen egy évig tanulja a portugál nyelvet. Hű, mondom, ez álmaim netovábbja lenne. De a végén nem sikerült, mert amikor felsoroltam, miből fordítottam, kiderült, annak a döntő többsége brazil volt, és a portugál tanszékvezető megmondta, ide figyelj – a végén összebarátkoztunk, össze is tegeződtünk –, amit te brazilról fordítottál, azzal semmi esélyed sincs, mert a portugálok irigyek a brazilokra, hogy olyan nagy irodalmuk van. Tényleg nem is kaptam ösztöndíjat... De közben a portugál tanszéken megismerkedtem egy fiatalemberrel, aki azt mondta, öregem, próbáld meg, Galiciában, Santiagóban van egy nyári egyetem, három fokozat, még ösztöndíjat is adnak, pályázd meg, és akkor ott vagy Spanyolországban, ott vagy Galiciában, a galegót meg tudod. Be is jutottam, amikor megmondtam, hogy már fordítottam galego verseket, népmeséket, minden további nélkül felkaroltak, és 1993-ban így jutottam el először Spanyolországba, Galiciába, a nyári egyetemre. 1994-ben másodszer [...], végül 1998-ban mentem el a harmadikra, a zárórára. 1993-ban Santiagóban megismerkedtem egy kedves költővel. Pesten, a Madách Társaság elnöke azt mondja, fordítsd már le valamelyik ibériai nyelvre *Az ember tragédiáját*. 1997-ben hozzá is fogtam, s mikor 1998-ban harmadszor mentem Santiagóba, a nyári egyetemre, vittem magammal az első két színt is, úgy, ahogy le tudtam lefordítani galegóra, az akkori galego tudásommal. A galego költő barátommal beszélgettünk, kértem, nem segítenél nekem, hogy egy kicsit csiszold ki. De, fordítsd le a többit is, s akkor befejezzük. Így 1999-ben először az én változatomban egy CD-re tették fel és mutatták be több mással együtt a fordításomat a frankfurti könyvkiállításon. Mikor láttam, hogy ő is elfoglalt ember, nyelvész, helynévkutató, egyetemi tanár, mondom neki, hallgass ide, egyezzünk meg abban, hogy én elmegyek hozzátok egy hétre. Így fejeztük be ott, Vigóban 2002 tavaszán a fordítást. Meg is jelent a Madách Társaság kiadásában. Pesti barátom, a Társaság elnöke noszogattott, hogy fordítsam le valami másra is. Végül azt mondtam, jó, rendben van, lefordítom spanyolra. S nekifogtam, mindjárt, 2003-ban, 2004-ben. Ez már lassabban ment, nem siettem. Ezt a tavaly fejeztem be úgy, hogy a baszkföldi, baszk nemzetiségű spanyol nyelv és irodalomtanár barátomat

kértem meg, nézze meg. Elküldtem és átolvasta. Alig talált igazítani valót. Így 2013-ra elkészült a spanyol változat is.

[K. V.]: – *Gyerekei közül valaki pályáját...*

[A. L.] – A hetvenes évek végén, a magyarvalkai kirándulás után, Kajántóra is eljutottam. A kisebbik lányommal együtt. Egyik osztálytársa a kajántói tiszteletes fia volt. Így többször is Kajántón jártunk. A készülő *A teknősbéka tilinkója* adta az ötletet, hogy a meglevő mesék mellé jól fogna egy csokor az amerikai barátunktól kapott észak-amerikai mesekötetből. A kisebbik lányom⁵¹ elvállalta, hogy ezeket, a navajo mesékkel együtt, magyarítja. Közben a Stúdióban Tőkés Elekkel⁵² terveztük, hogy mesesorozatot indítunk. Ebből két évvel ezelőtt jelent meg az első három. Az egyik – *A kakas gúnyája* – galego válogatás volt az én fordításomban, a másik – *A prérifarkas kalandjai* – navajo mesék, ezt utólag átcsiszoltuk a lányommal, a harmadik – *A furfangos vasverő* –, egy általam fordított baszk mese lett. A navajo mese a lányom lányának, az unokámnak⁵³ – nagyon jól rajzol – adta az ötletet, hogy ő készítse a rajzokat. Tehetsége a vejjüinktől⁵⁴ származik. A *Kolozsvár. Helynév- és településtörténeti adattár* című kötetet az ő grafikai díszítik. Az ő meséi adták a *Kinek szól a kakukk?* galego, baszk, portugál mesekötetem szövegét.

Igyekeztem a magyar néprajzi ismereteket a fordításokban is felhasználni, de persze mértékkel, hogy azért magyarul is legyen, de érződjék, hogy nem magyar, hanem portugál vagy galego népmese.

Mikor a magyarországi népmesefordításokat olvastam, elszörnyülködtem, milyen szavakat használnak. Ugyanilyeneket olvasok az ottani Benedek Elek kiadásokban. S kérdelem a barátom feleségétől, mi ez? Erre azt mondja, szerinte, ha úgy adják ki, ahogy Benedek Elek írta, senki nem fogja megérteni. Ezért mai magyarra kell, úgymond, fordítani. Hát, mondom, így meg éppen a lelkét csapjátok agyon, mert az már nem az, amit Benedek Elek írt. Ez már nem magyar népmese, hanem budapesti nyelven írt budapesti népmese.

[K. V.]: – *A kalotaszegi gyűjtésnél azt tetszett mondani, hogy a nyelvezetet keveset kellett csiszolni.*

⁵¹ Krisztia Enikő Emese (1963).

⁵² Tőkés Elek (1955–2009) magyartanár, könyvkiadó.

⁵³ Krisztia Eszter (1985).

⁵⁴ Krisztia Imre (1962).

[A. L.]: – Igen, de a lényegét nem változtattuk meg sosem. Amikor azt mondja az egyik bácsi, hogy engedelmes szép idő volt, akkor ezt nem szabad kivenni. Ez a lényeg benne, ugye?

[Cz. D.]: – *Akkor hol szorul módosításra?*

[A. L.]: – Nagyon kicsit, nem emlékszem pontosan.

[K. V.]: – *A beszélgetésből kiderült, hogy Asztalos Lajost számon tartják, mint az európai kisebbségek nyelvi jogainak ismerőjét. Erről a témáról a hazai sajtóban is, a magyarországi sajtóban is ismételten írt. Tehát egy szerteágazó életművet ismerhettünk meg. A jelenlévők közül valaki kérdést szeretne-e feltenni? Mert ha nem, akkor még csupán azt kérdezem meg, hogy ismeri-e azt a mesét, hogy A boldog ember inge?*

[A. L.]: – Nem.

[K. V.]: – *Nem?*

[A. L.]: – *Hogy szól?*

[K. V.]: – *Az egyik próba az, hogy a boldog embernek az ingét kell megkeresni. Elindul a mese hőse, és nézi, hogy ez se boldog, az se boldog, és nincs, akinek az ingét elkérje. A végén egy cigányközösséghez jut el, ahol valóban mindenki vidám. Megkérdi, boldog maga? Igen, boldog vagyok, azt mondja a cigány. Akkor az ingét ideadná? Annyira szegény vagyok, hogy nincs ingem.*

[A. L.]: – Nagyon jó, igen! Mindig Arany János verse jut eszembe, *A tudós macskája*. A tudósnak... Hogy is mondta?

[K. V.]: – *Kevés volt a vágott dohányja?*

[A. L.]: – Nagyon volt az ő tudománya, de annál kevesebb a vágott dohányja. Körülbelül így. Hozzá kell tennem, hogy mindennek a feleségem az alapja, szilárdan, híven, oszlopként állt, áll mellettem, mögöttem.

[K. V.]: – *Egy beszélgetés végén ezt a kérdést szokták feltenni, hogy másképpen csinálná?*

[A. L.]: – Nem tudom, de minden esetre nem tudnék egy dolgot úgy művelni, hogy úgymond szakbarbár legyek. Mert ez is érdekel, az is érdekel. S ha már érdekel, igyekszem elmélyülni benne, lehetőleg minél jobban. Visszatérve arra, amit a tanár úr nem fejezett be, csak megemlítette, például a kisebbségi kérdést. Ez mindig foglalkoztatott, lévén, hogy mi is nyakig benne vagyunk. 1978-ban küldtek nekem egy spanyol kiadótól egy könyvet, amit tőlük kértem, a címe *Tájékoztató a katalán nyelvről, Informe sobre la lengua catalana*. Spanyolul jelent meg, de a szerzője katalán. S ugyanazt írta le, ami nálunk volt és van, csak mindent egy kicsit

furfangosabban. Erről írtam egy könyvismertetőt *A Hét*nek. Nagy volt az anyag, majdnem húsz gépelt oldal [...] Leközölték. Betűről betűre. Minden módosítás nélkül. A volt tanárom, Tövissi Jóska, találkozom vele az utcán, azt mondja, te normális vagy? Mondom, nem tudom, milyen szempontból. Hát te a katalánokról olyan terjedelmes írást írtál, hogy mersz ilyeneket írni? Hát, mondom, én a katalánokról írok. De, azt mondja, ez rólunk szól. Ja, az más. Írtak a szerkesztőségéből, hogy ha tudok még ilyet... Mondom nekik, írok a baszkokról. S írtam róluk. Eltelt egy év, vagy másfél is, hatalmas anyagot gyűjtöttem össze, és egy körülbelül ugyanilyen terjedelmű írást elküldtem, mire visszaválaszolnak... akkor már Horváth Andor⁵⁵ volt a főszerkesztő-helyettes, azt mondja, sajnos, itt már áthallások vannak, a cenzúra észrevette, hogy hoppá. És nem közölték. Na, de amit hoztam magammal, abból írtam egy hatalmas anyagot, amit a *Magyar Kisebbség* című folyóirat közölt, amit az RMDSZ ad ki, és abban benne van a galego önkormányzati törvény, a spanyol alkotmánynak az önkormányzatokra vonatkozó fejezetei, és az önkormányzati kiegészítő törvények. Hogy miért kell, a mit tudom én milyen kormányzati tisztviselőket galegóra megtanítani, hogy beszéljenek galegoul, és minden ügyfelet el tudjanak rendezni. Olyan boldog voltam, mikor ott voltam 1993-ban, s mondom nekik, milyen jó dolgok van. Azt mondja, hallgass ide. Menj el te a törvényszékre, és legyen neked egy ügyed a törvényszéken, és kezdjél el galegoul beszélni, és lássuk, hogy mire jutsz. Na, mondom, akkor ez azt jelenti, hogy ott vagyunk, ahol a part szakad.

[K. V.]: – *Köszönjük szépen. A könyveket a diákoknak mutassa meg, jó?*

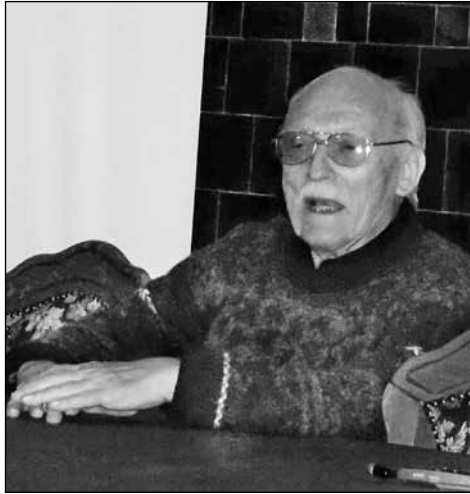
[A. L.]: – Jó. Ha még van türelmük, hogy megnézzék.

Lejegyezte: Csíki Réka

---

⁵⁵ Horváth Andor (1944–) egyetemi oktató, esszéíró, műfordító, szerkesztő.

Képek

JÁNOS
SÁG
TÁR

Traducătorul și culegătorul de basme, Lajos Asztalos

Cunoscător al limbilor neolatine, Lajos Asztalos are o bogată activitate de traducător din folclorul și literatura spaniolă, portugheză, galego (galiciană). Totodată, a fost culegător de basme în regiunea Călata. Prezentul interviu trece în revistă greutățile și rezultatele carierei lui Lajos Asztalos.

Lajos Asztalos, Translator and Collector of Folk Tales

A good connoisseur of Neo-Latin languages, Lajos Asztalos has had a great activity regarding the translation from Spanish, Portuguese, and Galego folklore and literature. He was also involved in collecting folk tales in the Călata region. The present interview sums up the difficulties, but also the results of the career of Lajos Asztalos.

